

HUSZÁR JÁNOS

A PÁPAI EJTŐERNYŐS EZRED HÁBORÚS SZEREPLÉSE 1945-BEN

A pótkerettől a két harcoló ejtőernyős zászlóalj összevonásáig

1944 decemberének első hetében a pótzászlóalj két épülete teljesen kihalt volt a pápai repülőtér kaszárnyavárosában. A parancsnokon, írnokokon és szolgálatvezető tiszthelyetteseken kívül alig lézengett néhány kórházból visszaérkezett, sebesüléséből felgyógyult katona a legénységi épületekben. Akik előzőleg itt voltak, belekerültek az elvonuló zászlóaljokba.¹

Ez az állapot nem tartott sokáig. Napról napra érkeztek fiatalok, akik önként jelentkeztek Pápan, a kiegészítő parancsnokságon katonának. A Török Bálint utca 18. szám alatti szerény, emeletes épületben minden nap soroztak. Majdnem mindenki bevált. Délelőtt történt a hevenyészett orvosi vizsgálat és az adatok felvétele, délután az eskütétel a kiegészítő parancsnokság parányi udvarán. Ezután még a volt huszárlaktanya parancsnoksági épületében kellett a jelentkezőknek nyilvántartásba vételni magukat.²

Az újoncok másnap vonultak be a repülőtérre a pótzászlóaljhoz. Néhány napig civil ruhában ódöngtek, majd megtörtént a beöltöztetés. Használt egyenruhát kaptak, ebből nagy készletek voltak. Az újoncokat is ugrócsizmával látták el.³

Az elhelyezésről így emlékezett meg az egyik önként bevonuló újonc:

„A repülőtéren az I. és II. legénységi épületben volt a pótzászlóalj. Mikor én bevonultam, üresen kongtak a 12 főt befogadó legénységi szobák, melyek közepén durván ácsolt faasztal állt, kétoldalt egy-egy pad, jobbról és balról hat-hat vaságy volt, felette polccal. A vaskályhához tüzelő nem járt, időnként a katonák a németeknek a repülőtér területén elhelyezett telefonoszlopaiból elhoztak néhányat, s azokat felvágva eltűzelték.”⁴

Kiváltak azok a fiatalok, akik ide bevonultak?

Részben pápaiak, akik tudták, hogy csupán idő kérdése, mikor viszik az utolsó korcsoportok leventéit nyugatra. Ez volt a legfőbb motiváló tényező, de az iskolai nevelés is járt némi hatással az önkéntes jelentkezésnél: a haza veszélyben van, meg kell védeni!

És még valami!

A pápai fiúk megunták a nap-nap utáni nemzetőri szolgálatot, a fagyoskodást. Ez hol kiképzést jelentett, hol őrszolgálatot a raktáraknál leventepuskával, hol

1 *Bíró Sándor*, egykori ejtőernyős honvéd, a demokratikus hadsereg ejtőernyős törzsrőrmesterének közlése.

2 *Dr. Németh Gyula*, egykori ejtőernyős honvéd emlékezése, kéziratban a szerző birtokában.

3 *Szakács Ferenc*, volt karpaszományos ejtőernyős honvéd szóbeli közlése.

4 Uo.

pedig hajnaltól napestig kemény munkát, rakodást a tehervagonokkal agyonzsúfolt vasútállomáson civil ruhában, nemzetiszínű karszalaggal.

Sokan jöttek a Pápára vetődő menekültek közül is. Ezek a fiatalok nem vágyódtak Németországba, nem akartak tovább menni. Többségük Erdélyből került ide. Egy egész raj jött össze a szatmári fiúkból. Ők nagyon lehangoltak voltak, siratták kedves városukat. Újra és újra elmesélték, hogyan zokogott Szatmár népe a vasútállomáson, mikor egy súlyos bombázás után nekik el kellett jönniük. Olyan is akadt köztük, aki nős volt, feleséget és kisgyermeket hagyott otthon.⁵

December 8-án már jóval százon felül volt a létszám. Megtörtént a beosztás szakaszokra, rajokra, s a tisztések és öregkatonák vezetésével megkezdődött a kiképzés. Mosakodás után kemény tornával indult a nap, reggeli után rendgyakorlat az udvaron, fegyverismeret a majdnem üres hangárokból, s harcászati gyakorlat a repülőtéren végén Vaszar irányában a mezőkön és a vasútvonal mentén.

Gyakran volt légiriadó, ilyenkor szétszéledt a legénység. A fiatalok igyekeztek a repülőtéren védelmét szolgáló nehézgéppuskák állásaiba bejutni, hogy ott ők engedhessék ki a fegyverből a kipróbálás céljait szolgáló első rövid sorozatokat.

Délután az épületen belül folyt a kiképzés a folyosókon és hálótermekben, majd parancskiadással ért véget öt óra körül.

Vacsora után, lefekvéskor tanulták meg az újoncok, hogyan kell vetkőzés után mintaserűen összehajtogatni a ruhákat, s elhelyezni az ágy végében levő polcokon. A fegyelem ez rend ennél az alakulatnál hagyomány volt. S az is, hogy a másutt szokásos brutális fegyvelmezési módok alkalmazására itt nem került sor.

A második héten történt meg az első éleslövészet az acsádi lőtéren. Magyar Mauserpuskával lőttek az újoncok, golyósóróval csak elméletben foglalkoztak, és a szétzedését gyakorolták.⁶

Milyen volt a szellem?

Szálasiról, a nyilasokról, a hungarista eszméről nem történt említés. A tisztsek, tiszthelyettesek egyszerűen úgy tettek, mintha a nyilasok nem léteznének. Annál több szó esett a kiképzés során a bajtársiasságról, a bátorságról, a férfias helytállásról. „Ejtőernyőst még nem látott futni az ellenség, maguk se hozzanak szegényt ránk!” — mondták gyakran a kiképzők.⁷

Többen az idősebb katonák közül rájöttek, hogy a megújuló bevetések során mindannyian el fognak vérezni. Keresték a menekülés módját, útját. Egyik újonc így emlékezett meg erről a jelenségről:

„December hónapban a kórházi kezelés utáni szabadságról a pótzászlóaljhoz visszatérő régi katonák közül néhányan elmondták, azt hallották otthon, hogy annak, aki a megalakuló hungarista légióba jelentkezik, két hét szabadság jár, s csak utána kell az új alakulatnál megkezdeni a szolgálatot. „Két hét alatt sok minden történhet!” — mondogatták a lehetőséget latolgatva. Egyikük kihallgatáson kérte elbocsátását a hungarista légióba. A pótzászlóalj parancsnoka magából kikelve utasította el a kérést:

— Nem elég halállégió ez magának? Miért nem akkor állt ezek közé az emberek közé, mikor üldözöttek voltak? Nem engedem! Innen is mehet az első menetszázzal a frontra!

Az emelt hang az egész legénységnek szólt, a kioktatást a felső folyosón is jól lehetett hallani. Ilyen kéréssel a továbbiakban senki nem próbálkozott.”⁸

Az épületek egyre jobban megtelek, napról napra nagyobb lett a kivonuló létszám. December 20-án a II. számú legénységi épület már egészen telített volt.

5 A szerző, *Huszár János*, volt karpaszományos ejtőernyős honvéd személyes tapasztalatai.

6 *Horváth Gyula*, volt karpaszományos ejtőernyős honvéd emlékezése, kéziratban a szerző birtokában.

7 Uo.

8 A szerző személyes tapasztalatai.

*Porvay István ejtőernyős hadnagy:
előbb szakasz-, majd századparancsnok*

*Ugron István ejtőernyős százados,
a II., majd az I. zászlóalj parancsnoka*

A karácsony előtti délutánon összegyűjtötték a legénységet, a karpaszományosokból énekkart alakítottak, s az egyik épület előterében egy nagy karácsonyfa mellett ünnepélyt rendeztek. Minden katona kapott két kalácsot, majd a pápaiak az ünnepekre eltávozásra mehettek.

A menekültek ott maradtak, s végtelenül lehangoltak voltak. Néhányat közülük a pápaiak vendégségbe hívtak, de így is szép számmal maradtak a laktanyaépületekben.⁹

December 27-én, a karácsonyt követő napon nem volt kiképzés, egy száz főből álló menetszázadot állítottak össze. A régi katonák húzódoztak, így a parancsnok majdnem teljes egészében újoncokból volt kénytelen összeállítani az alakulatot. Egész nap folyt a felszerelés.

A menetszázadba kerülők vadonatúj acélsisakot, bőrmellényt, prémbekecset kaptak, de új egyenruha most sem jutott senkinek. Megnyitották a legénységi épületben található ruharaktárt, onnan válogathattak a fiatalok. Fegyvert nem kapott senki, ezzel majd az arcvonal mögött, annál az alakulatnál látják el őket, amelyhez beosztást nyernek.

Este a folyosón felsorakozott a menetszázad, majd a pótzászlóalj parancsnoka beszédet mondott. Bátorságra, helytállásra buzdított. Ezután a menetszázad teljes készenlétben várta az autóbuszokat, de azok nem jöttek.¹⁰

A következő napok várakozással teltek, kiképzés, gyakorlatozás nélkül. Szilvesz-

⁹ Uo.

¹⁰ Horváth Gyula emlékezése.

ter napján még a városba is elengedték a menetszázad katonáit a számukra rendezett istentiszteletre. Szabad mozgás természetesen nem volt lehetséges, századalakzatban mentek és jöttek. A papok nem sok vigasztalót tudtak mondani, szavaikból az apokalipszis képe rémlett fel. Ólé Sándor református lelkész az agyonzsúfolt város nehéz élete mellett azt is megemlítette, hogy naponta kétszáz vonat rohan át a pápai állomáson nyugat felé.¹¹

Újév napján teljes készenléetet rendeltek el. A fiatal újonc katonák a legénységi épület belső lépcsőjén ültek egész délelőtt, a hátukon levő felszerelést, a megtömött kenyérszakot, melyet köpenykoszorú övezett, a felettük levő lépcsőfokra támasztották.

Ebéd után érkeztek meg az autóbuszok az ezredparancsnokság épülete elé. Két óra tájban indult az oszlop észak felé. Győrben hosszan várakoztak, idősebb utászkatonákat vettek át a megfogyott műszaki század kiegészítésére. Mire a komáromi hídon átgördültek a járművek, leszállt az est. A konvoj sötétben haladt, csupán néha villantották fel a fényszórókat. Egy-egy faluban megálltak, a gépkocsivezetők tájékoztatták a forgalomirányító katonáktól. Késő éjszaka lett, mikor egy falu névtáblája előtt megálltak, s kiszállásra szolt a parancs.¹²

A menetszázad egyik katonája visszaemlékezésében így rögzítette a jelenetet:

„A Dunától északra vagyunk, közel a Garamhoz. Nem messze van a front. Arrafelé nyomjelzős lövedékek futnak az égre. Az árokban egymásra dobálva tányéraknák hevernek. A helységnévtáblán a felírás a holdfényben jól olvasható: Köbölkút. A Hangya szövetkezet hatalmas, deszkafalú, emeletes raktárában helyeznek el bennünket. A felső szinten repülő lövészek tanyáznak. Iszonyú hideg van, fűtés nincs, kályha sincs, a deszkák résein keresztül látni a hold fénylő korongját. Csizmában, köpenyben, felöltözve fekszünk, így is nagyon fázunk.”¹³

Január 2-án reggel Köbölkútról útnak indult a menetszázad s a II. zászlóalj, melynek katonái a faluban házaknál voltak elszállásolva. Velük tartott egy fogatolt kocsioszlop is. Délutánra célhoz értek. Bátorkesziben, egy nagy tanya épületeiben, üres cselédlakásaiban helyezték el őket. Itt volt ekkor már Ógyalláról az I. zászlóalj is.

Január 3-án délelőtt napfényes, de hideg napon felsorakozott az egész egység a falu melletti térségen. Tassonyi Edömér ezredparancsnok, akit közben őrnaggyá léptettek elő, szemlét tartott. Minden alegység előtt megállt, beszélt az emberekkel. Késérő humorral elcelődött a fiatal újoncokkal. Ezután rövid tájékoztatást tartott.

Bejelentette, hogy az ejtőernyős ezred átmenetileg a gyakorlatban megszűnik, a két megfogyatkozott zászlóaljat összevonják, a menetszázad újoncain pedig szétosztják a századok között. Beszédében nem volt semmi biztató, lelkesítő, egyetlen szót sem ejtett a csodafegyverről, végső győzelemről. Nyíltan beszélt a szökésekről is. Azt kérte, aki menni akar, pihenőben menjen el, ne a veszedelem idején hagyja cserben bajtársait. Elmondta, hogy Budapest felé nagy ellentámadás indult meg. „Majd meglátjuk, mi lesz belőle!” — ezzel fejezte be mondanivalóját.¹⁴

Utána megtörtént az átszervezés, az újoncok is fegyvert és beosztást kaptak, de a tervek szerint egy hétre még együtt maradnak, az éleslövészetet fogják gyakorolni az arcvonal mögött. Ezután a fogatolt vonat kocsijairól takarókat, hósapkákat és egyéb meleg holmit osztottak ki azoknak, akik ezt kérték.

Ugyanekkor az újoncok kivételével minden katona német paplanruhát kapott, melynek egyik fele zöld, a másik fehér volt. Ez a kitűnően bevált orosz pufajka német változata volt, melyet az egyenruha fölé kellett felvenni. Az öltözék két részből, bő nadrágból és kabátból állt.

¹¹ Uo.

¹² A szerző személyes tapasztalatai.

¹³ Uo.

¹⁴ Pethő Sándor, volt ejtőernyős hadapród őrmester szóbeli közlése.

A létrehozott új alakulat létszámban messze elmaradt egy hadilétszámú zászlóaljtól. A harcosok száma 300—400 fő között lehetett. A 2. századnál, melynek parancsnoka Szakács József főhadnagy volt, egy-egy rajban négy katona szolgált a rajparancsnokkal és helyettesével együtt. Villámgéppuskával minden raj rendelkezett.¹⁵

A garami harcok

1945. január 4-én délután német teherautók érkeztek Bátorkeszibe, s az újoncok kivételével az egész alakulatot elszállították az első vonalba. Lajtos Árpád vezérkari őrnagy 1963-ban írt visszaemlékezésében a következőket találjuk:

„Január 4-én kaptuk a sürgős parancsot (a német LVII. páncélos hadtest parancsnokától), hogy I. 4/5. éjjel váltsuk fel a 3. német páncélos hadosztályt a Duna és attól északra mintegy 12 km-es szakaszon. Ez meg is történt 4/5. éjjel ... A csoportosítás lényege volt: a síksági szakaszon összesen 3 eje. félé század támpontszerűen szállja meg a fontos közlekedési csomópontokat, ott véd, de csak addig, amíg megsemmisülés veszélye nem fenyegeti. Saját maga határozza meg a visszavonulás idejét. A Béla községtől K-re levő erdős-szőlős dombvidéken Tassonyi (eje. ezred pk.) p.-sága alatt: 1/I. eje. zlj. fennmaradó része ...”¹⁶

Az újoncokból álló menetszázad este indult útnak gyalog Kőbölkútra. Hajnalra értek oda a metszően hideg téli szélben. Itt január 5-én elhelyezkedtek a községi vendéglő termeiben. A helyiségekbe szalmát hordtak, kályhákat állítottak, ételt főztek, melegedtek. A hangulat jó volt. Kényelmesen levetkőzve feküdtek le este.¹⁷

Az arcvonalba kerülők helyzetét korántsem lehetett kellemesnek minősíteni. Erről a 2. lövészszázad egyik szakaszparancsnokának emlékezése tanúskodik:

„A leváltásra kerülő német egységek az Érsekújvár—Párkány felé vezető vasútvonal mentén voltak tüzelőállásban ... A század parancsnoka egy főhadnagy, akinek harcálláspontja egy vasúti átereszben volt berendezve ... Késő délután volt már, erősen szürkült, az esztergomi bazilika távolban látszó kupoláját már alig lehetett felismerni. A hőmérséklet kb. —7, —8 °C volt ... A német főhadnagy megmutatta századának elhelyezkedését ... Mivel létszámunkhoz és tűzfegyvereinkhez viszonyítva széles sávot kaptam, támpontszerűen helyeztem el a szakaszomat ... Még a sötétség beállta előtt személyesen jelöltem ki a villámgéppuskák helyét. A leváltás alatt észrevettem, hogy a németek lázas sietséggel pakolnak és eltűnnek. Rossz érzésem volt, amit tetézett, hogy Párkány felől harcokcsik motorhangját hallottam ...”¹⁸

Január 5-én az arcvonal csendes volt, nagyon ritkán hangzott lövésváltás, a tüzéség is hallgatott, békében telt el a nap. Egyetlen gyanús jelenséget lehetett észlelni. A túlsó oldalról gyakran hallatszott harcokcsimotorok zúgása, főként este-felé.

A jelek tehát szovjet harcokcsitámadásra utaltak. Ez a január 5-éről 6-ára virradó éjszaka be is következett. Lajtos Árpád vezérkari főnök így írt erről visszaemlékezésében:

„Éjfél után valamivel megindult Hegyfarok és a Duna közti sík térségben az általános szovjet harcokcsitámadás. A jó távbeszélőknek köszönhetően valósággal helyszíni közvetítést kaptunk. Az első érdekesség volt, hogy a támpontok hetvenkedő német páncélelhárítói azonnal visszafutottak. A mieink nem sokáig késleked-

¹⁵ Uo.

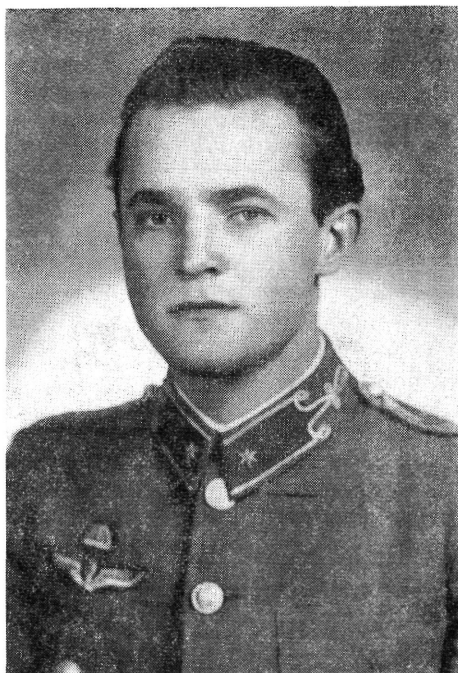
¹⁶ Lajtos Árpád, volt vezérkari őrnagy 1985. X. 22-én a szerzőhöz írt leveléből.

¹⁷ A szerző személyes tapasztalatai.

¹⁸ Marosújvári Géza, volt tartalékos ejtőernyős zászlós, a demokratikus hadsereg főhadnagya emlékezése „Ejtőernyős katonai szolgálatom emlékei” címmel. (12. oldal.) Kéziratban a szerző birtokában.

*Marosújvári Géza tartalékos ejtőernyős zászlós.
A Magyar Néphadseregben főhadnagyi
rendfokozatot ért el*

*Kövesdy Dezső hadnagy, 1944/45-ben
főhadnagyként századparancsnok,
majd zászlóalj-segédtszjt*

tek, néhány harcokcsi megsemmisítése után különösebb veszteségek nélkül ők is visszavonultak ...”¹⁹

A helyzet korántsem volt olyan kedvező, mint amilyennek a hadosztályparancsnokságon látták. A sík vidéken a támadás valósággal elsöpörte a védelmet. Tanú erre Marosújvári Géza zászlós:

„Nem tudom pontosan, hány óra lehetett, amikor irtózatoss robajra ébredtem — elszabadult a pokol! A szovjet tüzérség sorozatvetőkkel, aknavetőkkel és lövegekkel óriási tüzet zúdított vonalainkra. Dübörgött a föld és szinte izzott körülöttünk minden, majd egészen váratlanul a sötét éjszakában megindultak a szovjet harcokcsik. Mikor a tüzérségi tűz áthelyeződött, kiugrottam kis fedezékemből és a legközelebbi tüzelőálláshoz rohantam, de az találatot kapott és üres volt. Közben a szovjet harcokcsik átrohantak a vasúti töltésen, és mögém kerültek. A harcokcsik nyomában özönlött a szovjet gyalogság. A tüzelőállásokban épségben maradt bajtársaim, ameddig lehetett, lőtték a gyalogságot, de ezt az iszonyatos túlerőt nem lehetett feltartóztatni. Legényemmel, Ferivel és kb. 8—10 bajtársammal a mögöttünk levő kukoricásba futottunk. Teljes volt a zűrzavar, összekeveredtünk a szovjet gyalogsággal. Csak a fegyverek hangjából tudtunk következtetni arra, hogy hol vannak saját egységeink. Mindenki magára volt utalva! Olyan esetre is emlékszem, hogy közvetlenül mellettem oroszul magához szólított valaki. Már fogytán volt a lőszerünk is, de szerencsére elértük a szőlődombokat ...”²⁰

A 2. század maradványai harcolva hátráltak, majd a támadóktól elszakadva, a

¹⁹ Hadtörténelmi Levéltár, Tanulmánygyűjtemény 2598. sz. *Lajtos Árpád* vezérkari őrnagy visszaemlékezése.
²⁰ *Marosújvári Géza* emlékezése, 12. o.

rejtőzködés szabályainak betartásával, nyugat felé vonultak vissza. Kalandos út megtétele után sikerült Komáromig eljutniuk.

Kövesdy Dezső főhadnagy körletén úgy vonult át az egyik harcokcioszlop, hogy a jól rejtett támpontokat nem vette észre. A parancsnok így emlékezett meg erről az eseményről:

„Az orosz harcokcsik támadása röviddel éjfél után kezdődött. 10×50-es távcsővel láttam a harcokcsik tetején ülő orosz kísérő gyalogságot. Ugyancsak néha szikrát lehetett kivenni . . . A harcokcsik hosszú időn át vonultak századkörletemen keresztül.”²¹

Miután a magyar alegység két páncéltörő ágyúját a sötétségben nem tudta használni, egyéb páncélelhárító fegyvere pedig nem volt, az ideirányított páncélelklök nem jutottak el a századhoz, a parancsnok a kivárás taktikájához folyamodott. A szovjet alakulat később sem fedezte fel a magyar állásokat, hanem zavartalanul nyomult előre nyugat felé.

A továbbiakról a következőket írja visszaemlékezésében Kövesdy főhadnagy:

„A századom reggelig (teljes világosságig) a védőállásban maradt. Előttünk csend volt, semmi mozgás. Azonban É-ről, D-ről és hátunk mögül Ny-ról erős tűz, főként gyalogsági hallatszott.”

Ebben a helyzetben a parancsnok kétségtelen a legszerencsésebb megoldást választotta:

„Hírvivők útján parancsot adtam a szakaszoknak, hogy kis csoportokban, lehetőleg az ösvények, mellékutak kihasználásával Komárom—Ógyalla vonalába igyekezzenek hátraszivárogni. . .”

E tevékenység sikerrel járt, a század katonái nagyobb veszteségek nélkül eljutottak Komáromba. Visszavonulás közben Kövesdy főhadnagy találkozott Szügyi Zoltán vezérőrnagy hadosztályparancsnokkal, aki az intézkedés helyességét megerősítette.²²

Az újoncokat Kőbölkúton érte a támadás a reggeli órákban. Parancsot kaptak a visszavonulásra, s belesodródtak a német egységek áradatába, amelyek rádiókocsikkal, tüzérsséggel, teherautókkal nyugat felé tartottak az utakon. A fiataloknak is voltak veszteségeik. Itt vérzett el aknaszilánktól találva Pados József tanítójelölt, az ország egyik legtehetségesebb ifjúsági tornásza. Ógyallánál nagyszabású repülő-támadás érte a menetszázadot. A visszavonulást, a tájékozódást megnehezítette, hogy délelőtt esni kezdett a hó, s hamarosan mindent beborított a fehér hótakaró.²³

A helyzet időnként áttekinthetetlenné vált. Néhány ejtőernyős két tiszttel tehergépkocsin Komárom felé tartott, amikor egy szovjet előrevetett alegységbe ütköztek. A katonák és Kiss Zoltán százados fogságba estek, Szakács József főhadnaggyal — aki megkísérelte a menekülést — géppisztolysorozat végzett.²⁴

Tassonyi Edömér őrnagy csoportját nem érte közvetlen erős támadás, így 6-án némi átcsoportosítással ők a helyükön maradtak. Az összeköttetésük a hadosztályllyal megvolt. 7-én a következő távmondatot kapták:

„A . . . német páncélos hadosztály ellentámadást fog végrehajtani. Tassonyi őrgy.-nak a gránátos zlj.-t és újonckiképző rep. zlj.-at alárendelem, ezekkel az erőkkel törjön előre . . .”

Tassonyi ezt írta visszaemlékezésében:

„Reggel hét óra volt. Ekkor érkezett nyugati irányból az ígért csapat.”

Ezután várakozó álláspontra helyezkedett. A felmentést hozó német páncélos

²¹ Kövesdy Dezső, volt ejtőernyős főhadnagy, századparancsnok, majd zászlóalj-segéd tiszt (Ausztrália) írásos közlése. (A szerző birtokában.)

²² Uo.

²³ A szerző személyes tapasztalatai.

²⁴ Pethő Sándor szóbeli közlése.

támadásnak semmi jele nem volt. Közben harcokcsikkal megerősített szovjet zászlóaljok jelentek meg a védőállások előtt, látótávolságon belül.

Miután itt a terep védelemre kevésbé volt alkalmas, a parancsnok a visszavonulás lehetőségeit kezdte latolgatni.

„Déli vagy északi irányba törni ki? Erre a határozott választ megkaptuk, a műúton Komárom irányában 63 harcokcsit számoltunk meg libasorban. Reggel 8 óra előtt rendeltem el a visszavonulást harcalkzatban Libád irányában. Szórványos aknatűz volt . . .”²⁵

A rádióösszeköttetés megszűnt, Tassonyi őrnagy harccsoportja északra vonulva, Libádtól keletre rendezkedett be védelemre, s az átkarolás ellen dél felől is biztosította magát. Még a délelőtti folyamán megérkezett az ejtőernyősök löszertisztje, s tisztázódott, hogy a Szent László hadosztály parancsnoksága átteleült, így a neki alárendelt csapatok semmiféle támogatásra, utánpótlásra, lőszerre nem számíthatnak. Közben a védőállás előtt szovjet gyalogság gyülekezett, melyet Tassonyi aknavetővel tűz alá vetetett.

„A gyalogtámadás kb. 11-kor megindult, de az aknatűzben és az újonczászlóalj tüzeiben összeomlott. Ezekről a fiatal gyerekekről csak a legnagyobb elismeréssel tudok nyilatkozni, fagyos talajon, éhesen 24 óráig tartották a vonalat.”²⁶

Január 7-én több támadásra nem került sor. Az újabb átvirrasztott éjszaka után Tassonyi őrnagy úgy ítélte meg a helyzetet, hogy egyetlen lehetősége van, ha a rábizott katonákat meg akarja menteni:

„Alparancsnokaimmal megbeszéltem, hogy utánpótlás nélkül a helyzet tarthatatlan, és itt a kitartás csak bekerítésre és felszámolásra vezethet, így a megoldás csak az lehet, hogy kisebb csoportokban, a páncélos éket megkerülve Komárom térségében gyülekezzünk.”²⁷

A döntés minden bizonnyal helyes volt.

Tassonyi maga vállalta az utóvéd szerepét egy maroknyi csapattal, s gyalogsági tűzzel fedezte az elvonulást. Miután a manőver sikerült, Libádon keresztül az utóvéd is megkezdte az elszakadást. Libád nyugati felén sorozatvetők tüzebe kerültek. Itt sebesült meg Bartos Sándor főhadnagy, a műszaki század parancsnoka. Később az előrenyomuló szovjet gyalogság alegységeit kellett ügyesen elkerülniük. Nehéz útjuk közben alkalmuk volt tapasztalni, hogyan próbálják a németek a szovjet előrenyomulást lefékezni:

„. . . a németek kis, gyorsan mozgó egységeket alkalmaztak, amiknek megvolt a lehetősége, hogy erős támadás esetén az utakon gyorsan új védőállásba visszavonuljanak.”²⁸

A csoportok többsége baj nélkül eljutott Komáromba, egyesek szovjet alakulatokba ütközve veszteségeket szenvedtek vagy éppen megsemmisültek. Ilyen veszély Tassonyi őrnagy csoportját is fenyegette:

„Nappali menet után csoportom elért egy kis falut, egy házban a falusiak figyelmeztettek, hogy a téren orosz páncélosok vannak, és a faluban oroszok vannak, a falu nevére nem emlékszem. (Hetény??)”

A komáromi gyülekezés után a Tassonyi-csoport katonái alkalmi teherautókkal Pápara utaztak, ahol a repülőtéri laktanyákban helyezték el őket.²⁹

A Szent László hadosztály parancsnoksága január 6-án Ógyallán volt, 7-én Gutára települt. Innen már nem kellett továbbvonulniuk, a Királytigrisekkel meginduló német ellentámadás megállította a szovjet harcokcsialakulatokat.

²⁵ Tassonyi Ede őrnagy, ezredparancsnok visszaemlékezése, 38. Kézirat, a szerző birtokában.

²⁶ Uo. 39. o.

²⁷ Uo.

²⁸ Uo. 40. o.

²⁹ A szerző személyes tapasztalatai.

A Szent László hadosztály jelentős része a Csallóközben gyülekezett. Az ejtőernyősök idevetődött töredékei és a fogatolt vonat egységei Nagymegyeren voltak beszállásolva.

Miután a szovjet támadás következtében a hadosztály teljesen szétzilálódott, egyetlen megoldás volt: újjászervezés céljából hazatelepíteni az alakulatokat eredeti állomáshelyükre, Pápára és környékére. Ezzel kapcsolatban Lajtos Árpád vezérkari őrnagy a következőket írta:

„... a hadosztály (így az eje. is) jan. 14-ével kezdte meg (saját elhatározásból) átszoportosulását a Csallóközből Pápa körzetébe.”³⁰

Nagymegyerről január 14-én délután 2 órakor indultak el az ejtőernyős-zászlóalj maradványai a medvei hídon keresztül Pápára. Szakadt a hó, egyre nehezebbé vált a menetelés. Jóval sötétedés után érték el Gyórt, s megállás nélkül haladtak keresztül rajta. A következőkről ezt írta egyik emlékező katona:

„Az éjszakát a katonákkal teleszűfolt Ménfőcsanakon töltöttük, ahova éjfél előtt értünk. Semmiféle szervezés nem volt, mindenki magának keresett szállást. Másnap késő délelőtti órákban vonultunk tovább. A meginduló menetet az országúton Szügyi Zoltán vezérőrnagy gépkocsija mellől szemlélte meg. Szakasz-, századbeosztás nem volt, vezényszó nem hangzott el, a katonák egyenként tisztelegtek a hadosztályparancsnoknak. Délután értünk Tétre, ahol az egyik mellékutcában felállított tábori konyhánál meleg ételt osztottak, majd folytatódott a menetelés tovább. Az idő megenyhült, a hó havasesőre váltott. Éjfél tájban érkeztünk meg teljesen összeázva Pápára, ahol a repülőtéri kaszárnyákban kaptunk szállást.”³¹

Itt néhány napig nem történt semmi. A katonák fáradtan heverték a zsűfolt legénységi szobákban. Miután némileg magukhoz tértek a kimerültségből, Tassonyi őrnagy összehívta a legénységet, s röviden, szinte anekdotázva értékelte az eseményeket. Bejelentette még, hogy az alakulat átköltözik a további parancsig a volt huszárlaktanyába. Ez rövid idő alatt meg is történt.³²

Ekkor már mindent elárasztottak az újoncok Pápán. Január első napjaiban, mikor a 16—20 éves fiataloknak Sárváron kellett jelentkezniük a Németországba történő kitelepítésre, ezek álltak be egyszerre katonának. Igazi sorbanállás volt a kiegészítő parancsnokság előtt. A kaszárnyák nem tudták befogadni őket. Újonckal telt meg a tanítóképző épülete, a textilgyár kultúrháza, a Griff nagyterme, az Alasz-kocsmá, sőt az elhagyott magánházak is. Világos volt, hogy ezek a fiatalok fogják szolgáltatni az emberanyagot az ejtőernyős ezred feltöltéséhez.³³

Az ejtőernyős ezred újjászervezése

A Szent László hadosztály parancsnoksága a magasabb katonai fórumokon történt tanácskozás után úgy döntött, hogy azonnal újjá kell szervezni az ejtőernyős ezred mindkét zászlóalját. Tassonyi Edömér őrnagy, ezredparancsnok így emlékezik meg erről az eseményről:

„... nekiláttunk a két zlj.-as ezred felállításának. Maroknyi »öreg ejtőernyős« maradt meg, de volt elég tapasztalt tisztünk, akikre számítani lehetett. Ugron százados sebesülése után bevonult, és átvette az első zlj.-at, míg a II. zlj.-at Makray szds. vette át, aki az eredeti ejtőernyős kiképzőkeretben szolgált, és Bertalan lezuhanása után ment el az egyetemre mérnökkari tisztnek, de a háborús »végszükség« miatt visszahelyezték eredeti, eje. csapattestéhez.”³⁴

Az újoncokkal már bevonulásuk óta foglalkoztak az alapkiképzés szintjén. Ez jó

30 Lajtos Árpád írásbeli közlése.

31 Horváth Gyula emlékezése.

32 A szerző személyes tapasztalatai.

33 Dr. Németh Gyula emlékezése.

34 Tassonyi Edömér emlékezése, 42. o.

volt arra, hogy bizonyos válogatás történjék. Az erőteljesebbek, a talpraesettebbek maradtak az ejtőernyős pótzászlóaljnál, a többieket átadták a 7/5. alakulatnak, amely az Állami Tanítóképzőben nyert elhelyezést, s az Öreghegy környékén gyakorlatoztatta embereit napról napra. Ebben a zászlóaljban gyalogsági kiképzés folyt. A katonák között szép számban lehetett találni olyan idősebb férfiakat, akiknek szintén a január elsején kiadott mozgósítási parancs értelmében kellett bevonulniuk. Ezt az alegységet később Szentgotthárdra telepítették át.³⁵

Először az első zászlóalj újjászervezése történt meg a volt huszárlaktanyában. A havas udvaron felsorakoztatták az ott található legénységet. Külön sorban álltak a régiek, a jól kiképzett, harcedzett ejtőernyős katonák, külön az 1923-as évfolyamhoz tartozók, külön azok, akik 1944 őszén önkéntes jelentkezés útján kerültek a zászlóalj kötelékébe, s külön a januári kényszer-önkéntes újoncok. Egészen természetesen ez utóbbiak voltak többségben.

Ezután megtörtént a századok, szakaszok, rajok kialakítása.

Minden rajba került két régi katona (a rajparancsnok és helyettese), egy vagy kettő az ősszel bevonultakból, a többi friss újonc lett. A hálótermekben ennek megfelelően történt az elhelyezkedés.

A ruházatot nem lehetett egyöntetűnek mondani. A korábbi harcokban részt vett katonák bőrmellényt, fűzős ugrócsizmát viseltek, az újoncok köpenyt, árkászcizmát. A ruhák többsége igencsak megviselt volt.³⁶

Az első zászlóalj parancsnoka, Ugron István százados a következőkben összegezte — katonás tömörséggel — a szervezéssel kapcsolatos emlékeit:

„Pápa, 1945. január 25. A szervezés alatt álló zlj. parancsnokává kineveztek és megbíznak a további szervezéssel, a mielőbbi harckészség elérésével.

Hadrend: zlj. törzs.

3 lövész szd. á 3 szakasz, á 3 raj / 1 golyószóró + 10 fő)

1 gp. szd. 6 gp. rajjal

1 nehézfegyver szd. 4 db 8 cm av-vel és 2 gv. petőri ágyú 7 cm-es.

1 páncéltromboló szakasz — 4 perém és pc. öklök, a szakasz árkász kiképzésű.

1 hír. szakasz 6 R—3 és 6 gytács.

1 fogatolt vonatsozlop — 20 szekér a ho.-tól.

A tisztek fele hadi tapasztalatokkal rendelkező, a fele friss ludovikás. Altiszt — aki van — tiszti beosztásban.

A legénység — rajonként 1 fő régi ugró, haretapasztalt. A többi újonc és besorozott levante.³⁷

Amit Ugron százados emlékezés alapján rögzített, az meggyőző, és hitelesnek tűnik. A zászlóalj egykori katonáinak egybehangzó vallomása szerint ezek az adatok túlságosan szerények. A rajok 12 főből álltak, s 2—3 harci tapasztalattal rendelkező katona volt bennük. Többen 8—12 aknavetőről beszélnek és 4 páncéltörő ágyúról, a géppuskás század véleményük szerint 9 rajból állt.³⁸

A beosztás humánus volt, több szakaszban együvé kerültek kisebb baráti közösségek. A legjobb együttes az első zászlóaljban a székszárdiaké volt. Ők meneteltek és énekeltek a legszebben. Tréfásan vándorcirkusznak nevezték őket a többiek. Különösen nagy sikerük volt az általuk költött és megzenésített ejtőernyős indulóval, melyet a többi szakaszok is szívesen énekeltek menetelés közben. Ez az induló választ ad arra a kérdésre, vajon fasiszta érzelmű volt-e az ezred legénysége.

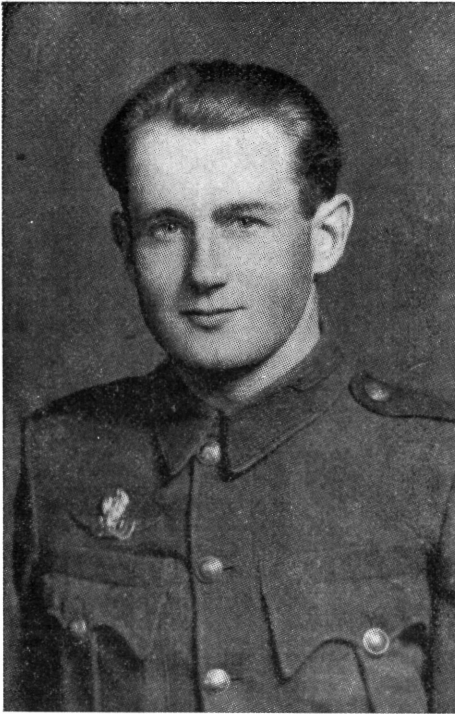
Bizonytal nem!

35 Máté István, volt honvéd, a 7/5. alakulat egykori katonájának szóbeli közlése.

36 Dr. Németh Gyula emlékezése.

37 Ugron István, volt ejtőernyős százados, zászlóaljparancsnok írásos közlése. (A szerző birtokában.)

38 A szerző személyes tapasztalatai.

*Takács Ferenc a pápai
ezred közkapitányaként*

*Takács Ferenc, a Magyar
Néhadereg ejtőernyős tisztje*

Az induló patriotizmust sugall, szó sincs benne Szálasiról, a hungarista államról. A szöveg a hazaszeretet érzésére, a férfias bátorságra, a 48-as honvédekre történő emlékezésre s az ejtőernyős öntudatra építkezik:

„Ha majd a harc napjai jönnek,
Szemünkben a tűz felragyog...”

Különösen megkapó a versszakok refrénje:

„Ejtőernyőnk fehér selyme kibomlik felettünk,
Magyar hazánk büszke, szárnyas honvédei lettünk!
Bajtársunk a kőszáli sas, Isten tart kezében,
Honvéd ősök szent lángja ég mindnyájunk szívében,
Honvéd ősök szent lángja ég mindnyájunk szívében!³⁹”

Január végén már kemény kiképzés folyt mind az első, mind a második zászlóaljban. Aránylag kevés menetelés, rendgyakorlat volt, annál nagyobb hangsúlyt kapott a lőfegyverek megismertetése s a harc kiképzés. Erőteljes reggeli csuklógyakorlat hosszú futásokkal, minden izmot, ízületet megmozgató szabadgyakorlatokkal. Igazi ejtőernyős torna volt ez, melyhez a régi katonák hozzászoktak, s levezetésében nemcsak a tiszthelyettesek, de a tisztsek is nagy gyakorlattal rendelkeztek.

39 Horváth Gyula emlékezése.

A fiatalok hangulatát nagy mértékben javította, hogy a délután öt óraker sorra kerülő parancskiadás után kimenőt kaptak este kilenc óráig. Szombaton délután nem volt kiképzés, ekkor általános tisztálkodás szerepelt a napirendben. Ezen a napon ebéd után bort adtak és cigarettát osztottak. Minden délelőtt tízórai járt a katonáknak, néhány szelet szalámi kenyérrrel, vajjal, vagy gyümölcsizzel. Ezt még az alapító, Bertalan Árpád őrnagy harcolta ki az alakulatnak. A megfelelő kenyéradagot minden nap megkapták, az étkezést bőségesnek lehetett mondani, gyakran adtak húst. Érdekesség volt, hogy a bab délben és este, szinte minden étkezésnél szerepelt.⁴⁰

A külvilág alig létezett a fiatal újoncok számára, annyira lefoglalta, kifárasztotta őket a kiképzés, amely nem volt embertelen, de mint minden férfias erőpróba, meg lehetően igénybe vette a fiúkat. A kiképzési tervben többször szerepelt éleslövészet Acsádon, menetgyakorlatokkal egybekötve. Itt nemcsak puskával, hanem német villámgéppuskával is gyakorolták a lövészetet. Megismerték a nyeles kézigránát alkalmazását, s a kisméretű robbantásokat is.⁴¹

Egy alkalommal Pápa védelmét gyakorolták az I. zászlóalj valamennyi alegysége részvételével. A keréknyomokból fölszántott Grófi úton vonultak végig a századok, s megszállták a Várkert és Tökert végén a lakosság által kiásott, de már omladozó falú lövészárkokat. A nehézfegyver század is kivonult aknavetőivel, páncéltörő ágyúival, s tüzelőállást foglalt az első vonal mögött. A manővert Tassonyi őrnagy irányította.⁴²

A város védelmére történő felkészülésről Tassonyi Edömér is említést tett egyik írásában:

„Februárban rossz hírek jártak azzal, hogy Székesfehérvárnál bajok vannak. Februárban Budapest elesett. Pápa védelmével egy német ezds.-t bíztak meg, és annak járt a híre, hogy minket Pápa védelmére fognak rendelni. Az ezds. velem összeköttetésbe lépett, és a védőállást szemrevételeztük.

A zlj. parancsnokokkal akkor megbeszéltem, hogy ha »végsőkéig való ellenállásra« kapunk parancsot, Pápát a bekerítés után feladjuk . . .”⁴³

Közben több alkalommal akadt megdöbbentő jelenség is.

Február 2-án együtt-tartás volt, senki sem mehetett ki a laktanyából. A nyilasok razziát tartottak, mindenkit igazoltattak a városban. A sok pápai fiú ugyancsak szorongott, hiszen majdnem minden házban volt titkolnivaló, csellengő katona, bevonulási parancsot megtagadó családtag, rejtett élelmiszer.⁴⁴

Február 16-án, délután a huszárlaktanya hatalmas udvarán, melyet ekkor is lovardának neveztek, szakasz kötelékben rendgyakorlatokat végzett az I. zászlóalj. Már meglehetősen katonásan mozogtak az újoncok. Gyors riadóztatás után felsorakozott az egész alakulat, majd a fedett lovarda előtt megtörtént Thuri József ejtőernyős őrzvezető kivégzése. A tájékoztatás szükséztelű volt. Egy tisztt kiállt a katonák elé, s elmondta, hogy az elítélt szökevényként egy hónapja bujkált, azért ítélte halálra a hadbíróóság. A fiatalember mindvégig rendkívül bátran viselkedett. Ez az esemény elszörnyedést váltott ki a katonák körében.⁴⁵

Még nagyobb volt a felháborodás, mikor a következő napokban a fedett lovarda mellett található kispuskalőtéren újabb kivégzésre került sor. Erre már nem vonultatták fel a legénységet, mire a katonák a kimenőről hazatértek, már mindennek vége lett.

Nyugtalan-ságot okozott az is, hogy a laktanya épületében őrizték a razziák során elfogottakat. A három zárkában, melyet a kaszárnya építésekor néhány garázda

40 Dr. Németh Gyula emlékezése.

41 Uo.

42 A szerző személyes tapasztalatai.

43 Tassonyi Edömér emlékezése, 43. o.

44 Dr. Németh Gyula emlékezése.

45 Uo.

huszárra méreteztek, 40—50 ember szorongott. A kapuórség feladata volt vigyázni rájuk.⁴⁶

Február második felében javult az idő, engedett a fagy. Ekkor gyakrabban került sor kivonulásokra. A szakaszok a határban és a város különböző pontjain folytattak harcászati gyakorlatokat, végeztek távbecslést. Gyarapodott a felszerelés, mindenkinek volt már német lőszernek megfelelő puskája, szakaszonként legalább egy villámgéppuska, és mindenkit elláttak gyalogsági ásóval. Igaz, a puskák különböző típusúak voltak, kinek német karabély jutott, kinek hatalmas Lebel, kinek kurta Steier.⁴⁷

Február 20-án bejelentették, hogy az első zászlóalj kihelyezésre kerül az ejtőernyősök megszokott körzetébe: Bakonyszűcsre, Bakonykoppányra és Fenyőfőre.

Február 21-én már a kora reggeli órákban gyülekeztek a szakaszok teljes menetfelszereléssel. Még az udvaron voltak, mikor megjelentek a II. zászlóalj alegységei, hogy elfoglalják az üresen maradt épületeket. A repülőtéri kaszárnyákat akkor egészen átvették a németek. Nyolc óra körül megindult a kivonulás a város fő útvonalán keresztül. A legénységnek több mint a fele pápai volt, a gyalogjárókról szülők, hozzátartozók integettek szomorúan, megrendülten.⁴⁸

A kivonulás egyúttal gyakorlat is volt. A nagygyimóti vasútállomásnál tűzharcra

Pávay Endre főhadnagy, azon ejtőernyős tisztek egyike, akik repülőmegfigyelő-tiszti vizsgával is rendelkeztek

46 Uo.

47 A szerző személyes tapasztalatai.

48 Dr. Németh Gyula emlékezése.

került sor, természetesen vaktölténnyel. A támadók rövid időn belül „bevették” az állomás épületét. A 2. lövészzázad nagy gyorsasággal előre meneteltetett egy szakaszt Bébre. Ezek a katonák a szélső ház vonalában ügyesen elrejtőzve tűzrajtaütéssel fogadták a beérkező alegységeket. A hatás leírhatatlan volt. Egyesek térdre estek, mások dermedten álltak, szinte senki sem gondolt arra, amit heteken keresztül tanultak és gyakoroltak, hogy az ellenség tüze elől azonnal fedezéket kell keresni, és fel kell venni a harcot.⁴⁹

Koppányban és Szűcsön megtörtént az elszállásolás, csak a nehézfegyver-század menetelt tovább Fenyőfőre. A szállások készen álltak. Az iskolában és kocsmában fértek el többen, de jutott katona a házakba is. Bakonyszűcsön a plébánia udvarán települt a tábori konyha, ide járt a legénység az étkezésekre. A mosakodás a patakban történt.

Itt igazi, harcszerű kiképzésre került sor. A katonák délelőtt-délután kint voltak a terepen, hol raj-, hol szakaszkötelékben gyakorlatoztak. A bakonyszűcsi szőlőhegyen a kis préházak kettős sora igen alkalmasnak bizonyult az utcai harc fortélyainak bemutatására. Gyakorolták a közelharcot s a szuronnal történő döfést is.

A kiképzést március első hetében nagyszabású lövészet egészítette ki. Forgószinpadszerűen minden katona lőtt puskával, géppuskával, géppisztollyal. Az önként jelentkezők kipróbálhatták a páncélöklöt is. Gyakorolták a robbantást, a közeli robbanás hatásának elviselését acélsisakban. A kézigránátdobással kapcsolatban folyt az eldobás utáni beleroohanás gyakorlása. A 2. századnál Remete Imre főhadnagy nem volt meglegedve az eredményekkel. Itt a lövészetet megismételték.⁵⁰

Március második hetében rendeleteket ismertettek. Ezekben az állt: az elesett katonákat le kell vetkőztetni, hogy ruhájukat újra fel lehessen használni. Az eltemetendő halottakon a rendelet szerint csak alsóruha maradhatott. Ennek hatása egyenesen döbbenetes volt.

A második rendelkezés szerint Pápán ejtőernyős tiszti tanfolyamot szerveznek, amire a kiválasztottak háromhónapos frontszolgálat után mehetnek. Az elképzelések szerint az első háromhónapos iskolát újabb háromhónapos arcvonalbeli szolgálat követi, majd újabb háromhónapos iskola után lehet tiszti vizsgát tenni.

A következő napokban komoly elméleti és gyakorlati vizsgával megtörtént a kiválasztás, aminél az iskolai végzettséget nem vették figyelembe. A zászlóaljából hatvan fiatal vált be. Velük az ezred- és zászlóaljparancsnok — a kiválasztás után — egyenként is szót váltott. Kiderült, hogy egy hat elemit végzett fiú kivételével mindannyian érettségi, képesítő előtt álló diákok, főiskolások, egyetemisták voltak.

Március 13-án tisztesiskola alakult, amely a bakonyszűcsi kocsmában kapott helyet. Egyetlen napig sem működött, mert alig költöztek össze a jelöltek, máris fel kellett oszlatni az elsőfokú riadó miatt.⁵¹

Ekkor a felszerelést ellenőrizték, a téli holmit le kellett adni. A bőrmellényeket összeszedték. Tölténytáskákat osztottak és éleslőszert.

Március 15-ére ünnepélyt és bemutatót terveztek Bakonyszűcsön egy bunker megostromlásával, melyen a falu népe alkotta volna a nézőközönséget. Ez azonban a riadó miatt elmaradt.

Március 16-án és 17-én háborús hangulat volt, egy-egy szakasz éjszaka szállás-órséget tartott a Koppány feletti dombokon.

Március 19-én Fenyőfőről átjött Bakonyszűcsre a nehézfegyverszázad géppuskás részlege. Porvay hadnagy így írt erről az eseményről:

„A gyülekezőhelyen állt az én kis csoportom: 90 fiatal ejtőernyős honvéd. Egy kis buzdító beszéd után elimádkoztuk a »Hiszekegy«-et. A környező házakból össze-

49 Horváth Gyula emlékezése.

50 Uo.

51 Uo.

gyűlt falusiak könnyezve nézték ezt a megható jelenetet. Én is büszke voltam ezekre a gyerekekre, akik közül húsz éven felüli csak egy-kettő akadt. Miután elbúcsúztam síró-rívó háziasszonyomtól, elindultam a három szakasz élén Szűcsre.⁵²

Március 20-án megindult a zászlóalj az Ugod—Tapolcafő—Bakonyjákó útvonalon Farkasgyepüig. A katonák teljes felszereléssel, zubbonyban meneteltek, a kenyérszak köpenykoszorúval a hátukon, oldalukon gyalogsági ásó, gázálarctok. A vállukon puska, géppisztoly vagy golyószóró. Egyelőre igen jól bírták a gyaloglást. Homokbödögén és Nagytevelen keresztülhaladva láthatták a Szent László hadosztály különböző egységeit, melyek menetkészen álltak a falvak utcáin. Farkasgyepü előtt pihenőt tartottak. Közben előttük vonult el a Szent László hadosztály gránátos ezrede nagyon sok diákkal és fiatalal a soraiban. Általános csodálkozást keltett, hogy több diákkatona közöttük már örvezetői rendfokozatot ért el.⁵³

A zászlóalj Farkasgyepün töltötte az éjszakát. A katonák a szabad ég alatt, az udvarokon, szalmakazlak mellett háltak. Nem fáztak, kellemes, tavaszias volt az idő. Itt kiegészítették a felszerelést. Több rajnak még nem volt sorozatlövő fegyvere. Ezek most vadonatúj német villámgéppuskát kaptak. A Schwarzlose géppuskákat le kellett adni, helyettük a géppuskás századot is német gépfegyverekkel szerelték fel.⁵⁴

Reggel meneteltek tovább. Farkasgyepü fölött, a hegyekben a német nehéztűzéség óriási méretű lövegeivel találkoztak, amelyek Pápa felé tartottak. Ez volt az első komolyabb jele a nagyarányú visszavonulásnak. Városlődnél a műútra kiérve a szembejövő forgalom egyre sűrűbbé vált, végül már összefüggő oszlopban dübörögtek a visszavonuló német teherautók, harkocsik, páncélozott járművek, motorkerékpárok Veszprém felől Graz irányába. Itt-ott egy-egy kis létszámú, leharcolt magyar kerékpáros alakulat vegyült a német járművek áradatába.⁵⁵

Néhány kilométer megtétele után két magabiztos német tiszt érkezett, s fölényes hangon le akarta küldeni a menetoszlopot az út mellé a szántóföldre. Huszár törzsőrmester, aki szakaszával az élen ment, nem engedelmeskedett, géppisztolyát fenyegetően lövésre készen tartva vitatkozni kezdett. A vita egyre indulatosabbá vált, közben elhangzott a „büdös germán” kifejezés is. A szakasz közben tartott fegyverekkel kezdte körülfogni a meghökkenet németeket. Remete főhadnagy megjelenése oldotta fel a feszültséget. A felbőszült katonák visszaálltak a sorba, majd a századparancsnok utasítására lehúzódtak az úttestről. Egy darabig a műút mellett folytatták a menetelést, majd az egész oszlop újra felkapaszkodott az útra.⁵⁶

Herend közelében többszáz fegyvertelen szlovák katona állt az út mellett, egykedvűen figyelve az előttük zajló visszavonulást. Ők valamelyik útfenntartó alakulathoz tartoztak.

Délután Szentgálra érkezett a zászlóalj, s ott töltötte az éjszakát. Rengeteg volt itt a katona, a borbélyműhely esordultig megtelt velük. Aki hozzájutott, kopaszra nyíratra a fejét.⁵⁷

A zászlóalj parancsnoka, Ugron István százados így foglalta össze a zászlóalj elvonulásának eseményeit:

„III. 18. Riadókészültség.

III. 19. Menetintézkedés Tassonyi őrgy. epk.-tól szóban.

III. 20. Menet Ugod, Tevel, Tapolcafő, Farkasgyepü. Itt teljes fegyverzetcsere. (A nálunk használt, nem lőszabatos magyar lőszerű puskákat, golyószórókat és régi Schwarzlose géppuskákat leadva — új német puska, villámgolyószóró és villámgép-

⁵² Porvay István, volt ejtőernyős hadnagy emlékezése, amely egykori harctéri feljegyzései alapján készült. 7. o. (A szerző birtokában.)

⁵³ Dr. Németh Gyula emlékezése.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Horváth Gyula emlékezése.

⁵⁷ A szerző személyes tapasztalatai.

Magyar Miklós ny. alezredes, az egykori ejtőernyős alakulat tiszthelyettese, aki hazánkban először teljesített 1000 ugrást

puska az új fegyverzet, géppisztolyok továbbra is hiányoznak, csak egy-két veteránnál van meg a Parabellum lőszerű. Összlétszám kb. 1000 fő. (Grabesstarke 800.)

III. 21. Továbbmenet Városlőd, Szentgál. Itt éjszakázunk.⁵⁸

Szentgálon a faluban SS alakulat is volt. Ennek katonáit éppen ekkor szerelték fel úgynevezett rohampuskával, ami ugyanúgy modern sorozatlövő fegyver, mint a géppisztoly, de nagyobb biztonsággal és nagyobb távolságra lehet vele lőni. Az úrmérete is nagyobb volt.

Este szovjet bombázók támadták Veszprémet. A katonák mindannyian ezt csodálták a falu magasabban fekvő pontjairól. Igazi tűzijátéknak tűnt ez az egybefolyó robbanások zajával, dübörgésével, a becsapódások lángrozsáival az ún. „Sztálingyertyák” fényénél. Ott, Szentgálon akkor senki sem gondolt arra, hogy ennek a szép fény- és hangjátéknak az eredményeként több száz halott marad majd a megyeszékhely romjai alatt.⁵⁹

Március 22-én a zászlóalj nagyobb része erdei utakon Nemesvámosra tartott. A 2. század és a nehézfegyverszázad visszatért a műútra, ott vonult Veszprém felé tovább. Most még nagyobb tömegben jöttek szembe német katonai járművek. A teherautók és harckocsik közé lovaskocsik ékelődtek, megrakva menekülő polgári lakosokkal. Szívszorító látvány volt.⁶⁰

Porvay hadnagy a következőket rögzítette naplójában:

„Márkóig nehezen, de minden ellenséges behatás nélkül jutottunk el. Innen azonban az irányítók már nem engedtek tovább a fő útvonalon: az új irány Nemesvámos! Alig mentünk át Márkón, megjelentek az orosz bombázók, és olyan bomba, záport zúdítottak a falucskára, hogy ... Nem szerettem volna ott lenni! Füstben tűzben és porban állt az egész falu, és a község utcáin tanyázó német vonat lovai megvadulva, véresen rohantak a házak között.”⁶¹

Estére az egész alakulat Nemesvámosra ért. Itt igazi háborús hangulat uralkodott. A mezőket kerékcsepások szelték át, mellettük rengeteg útjelző, irányjelző nyíl volt az alakulatok számával, jelzésével.

58 Ugron István írásos közlése.

59 Dr. Németh Gyula emlékezése.

60 A szerző személyes tapasztalatai.

61 Porvay István írásos emlékezése, 7. o.

A falutól északra a domboldalban német páncélcocsioszlop vesztegelt 16—17 éves fiatal katonákkal. Az egyik páncélos motorházán halott feküdt takaróba burkolva, kezében hóvirágcsokorral. Miután az ejtőernyősök oszlopa feltorlódott, várakozás közben a magyar diákkatonák az iskolában szerzett német nyelvtudásukkal szóba elegyedtek a páncélosok fiatal legénységével, néhányan kézigránátot is cseréltek.⁶²

Veszprém még a németek kezében volt, így a házakban térhettek pihenőre a zászlóalj katonái. A nyugalmat csak a szovjet éjszakai bombázók zavarták meg berepüléseikkel:

„A Mari nénik állandóan járkáltak a fejünk felett, és bombáikkal nagyon próbára tették az ilyen dolgokhoz még hozzá nem szokott idegeinket. De azért a gyerekek elég jól bírták... Egyik diák-honvédem az ablakunk előtt lehullott bomba felrobbanása után, mikor az ablak is betört és a vakolat is hullott a plafonról, így ébresztette fel a társát:

— Kelj fel, Jancsi, mert a fejedre jön a ház!”⁶³

A zászlóaljparancsnok így összegezte március 22-e eseményeit:

„Feladat: Nemesvámossra menetelni, ott reteszállás Veszprém irányában.

Szentgálról... a műúton nem tudtunk tovább előrejutni a visszaözönlő német és magyar alakulatok, illetve tömegek miatt. Így az útvonal egy erdei út, Szentgál—Ökörszág—Órszeg—Nemesvámos. Ott közelbiztosítás és pihenő.”⁶⁴

Tűzkeresztiség Nemesvámossan

Március 23-án reggel a zászlóalj 1. és 3. százada, valamint a géppuskás és nehézfegyver-század Nemesvámos Veszprém felőli oldalán, a Tapolca felé vezető úttól délre beásta magát, s ezekben az állásokban maradt. A tartalékot a 2. század képezte Remete Imre főhadnagy parancsnoksága alatt. Ennek a századnak az aleggységei a faluban, a házaknál voltak elhelyezve. Ők a légítámadások elleni védekezésül ástak óvóárkokat szálláshelyeik mellett.⁶⁵ (*L. az 1. sz. vázlatot, 715. o.*)

Az arcvonal elé Veszprémhez közel, egy magaslatra Porvay István hadnagyot rendelte a zászlóaljparancsnok egy géppuskás szakasszal. Erről a pontról jó kilátás nyílt Veszprémre.

„A kora délutáni órákban készen voltunk a beásással. Előttünk még németek voltak, így nyugodtan ismerkedhettünk a helyzettel. Veszprém hozzánk egészen közel volt, a tegnap szerzett német tüzérségi távcsővel jól beláttam a városba. Semmi mozgás, nagy csend! Csak Jutas felől hallatszott szórványos lövöldözés, és a repülőtérről csaptak fel vastag, fekete füstoszlopok. Nagy bölcsen megállapítottam, hogy Veszprémnél nincs semmi baj! Éppen ezért nagy meglepetésként ért a zászlóaljtól kiküldött hírvívő jelentése: Veszprém 3/4 4-kor elesett!”⁶⁶

Porvay hadnagy erről a magaslatról ellátott Márkó és Herend irányába is, ahol már ekkor Nemesvámos vonalát túlhaladva nyomultak előre a szovjet harcokocsik:

„Két alkalommal is orosz bombázók jöttek... alaposan megszórták a zászlóalj védőkörletét és a falut is!... E két bombázás alatt zajlott le a Veszprém és Herend között húzódó dombokon egy német—orosz harcokocsisata, összesen kb. 50 harcokocsival. Még nem láttamilyent, és most, távcsőven keresztül izgalmas jeleneznek voltam tanúja. Mindkét félnél több harcokocsi égett, megállapítani azonban

62 A szerző személyes tapasztalatai.

63 Porvay István emlékezése, 8. o.

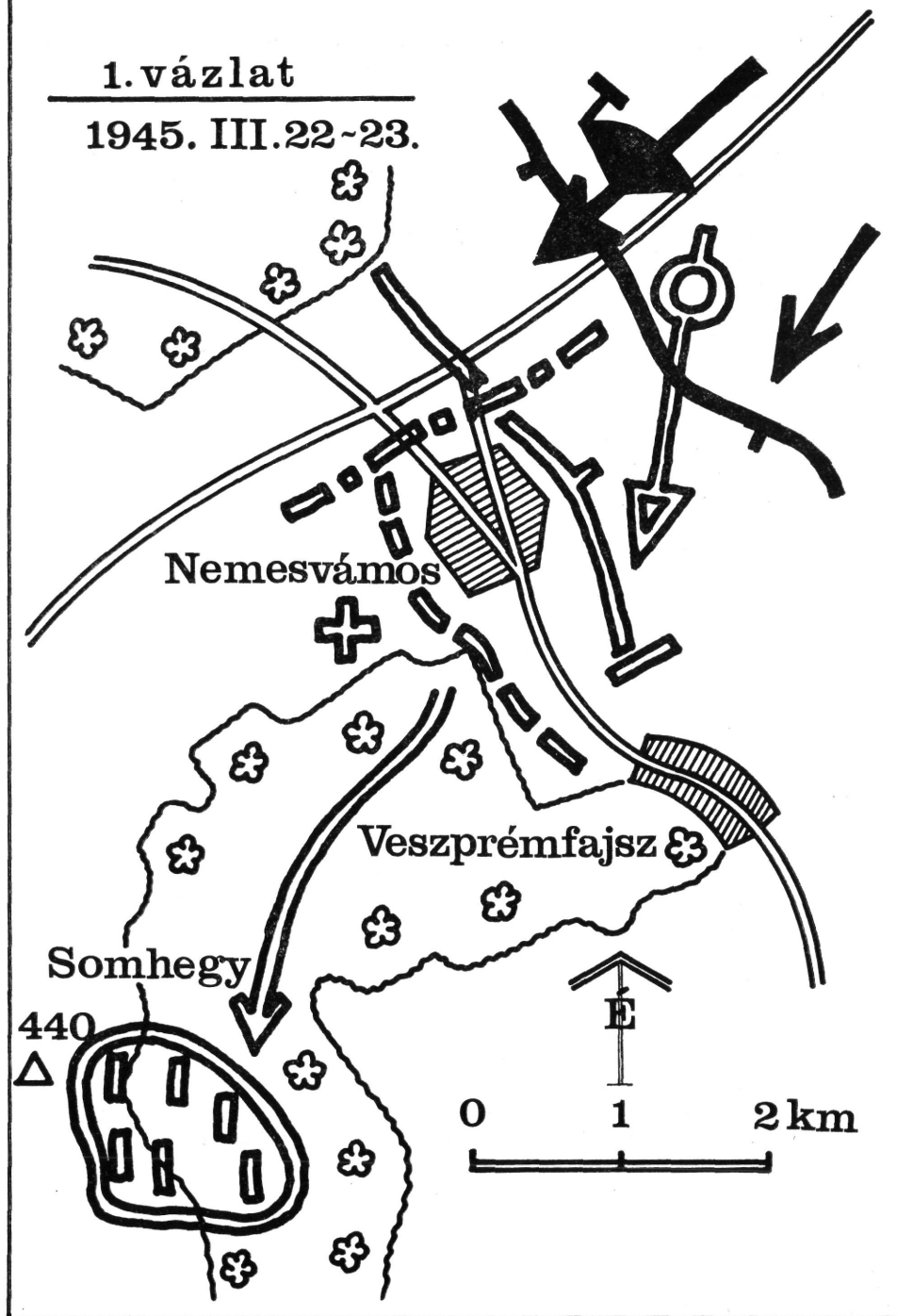
64 Ugron István emlékezése.

65 A szerző személyes tapasztalatai.

66 Porvay István emlékezése, 9. o.

1. vázlat

1945. III. 22-23.

nem tudtam, hogy melyikük nyerte meg a csatát. Az esti szürkületben Ugron szds. úr (zlj. pk.) és Nagy Árpád (főhadnagy, századparancsnok — H. J.) jött ki a harc-előőrshöz.”⁶⁷

Közben leszállt az este, s a zászlóalj többszáz újonca életében először töltötte az éjszakát ellenség által fenyegetett védőállásban, fegyverrel a kezében.

Ugron István zászlóaljparancsnok március 23-a eseményeit a következőkben ösz-szegezi:

„Védőállásba megyünk a veszprémi műúttól a Balaton felé a 2 szd. erővel a falu szélétől 100—200 m-re. Szárnyak szabadok. Előretolt állásban egy szakasz kb. 1,5 km előre egy kis magaslaton. Ők. rádió. A falu mögötti magaslaton levő erdőszegélyen a 3. szd. is beássa magát. Zlj. pság. a faluban. Segélyhely az erdőben.

Az elg. Veszprémet elfoglalta s várható, hogy súllyal Graz felé, részekkel Keszthely felé nyomul.

A nap esemény nélkül telt el.”⁶⁸

Néhány dologban téved Ugron százados. A tartalék század ezen a napon még a faluban volt, csak másnap, a szovjet támadás megindulása után vonult fel a falu mögötti dombperemre, s ásta be magát védelemre. Tartalékban nem a 3. század volt, hanem a 2. Az 1. és 3. század a falu előtti védőállásban helyezkedett el a géppuskás századdal és nehézfegyverszázaddal megerősítve.⁶⁹

Erről a reteszállásról Lajtós Árpád őrnagy, a Szent László hadosztály vezérkari főnöke a következőket írta:

„... minthogy a szovjet III. 23-án elfoglalta Veszprémet és tovább tört előre Ny felé a gráci műúton, a pánikszerűen visszaözönlő német páncélos hadosztályok a veszprém—tapolcai műútra terelődtek. Ezen fekszik Nemesvámos község. Saját biztonsága érdekében az eje. védőállást foglalt az erdőszélen. Habár tőlem azt az utasítást kapták, hogy nem szabad veszteségig menő harcot folytatni, a halogató harc során volt 10 fő sebesült.”⁷⁰

Március 24-én reggel már a zászlóalj minden egyes katonája tudta, hogy Veszprém elesett, így minden percben várható a szovjet támadó él megjeleneése. (*L. a 2. sz. vázlatot, 717. o.*)

A harcelőrs parancsnoka így észlelte a támadás megindulását:

„... arra lettem figyelmes, hogy féljobbra a hátam mögött pötyögni kezdenek a puskák, géppisztolyok, és közbe-közberikoltanak a golyószórók és géppuskák is. Az előttünk levő németek már hátra is húzódtak ... Hamarosan ... erőssé fokozódott a tűz ... A mi részünkről kb. 30 villámgéppuska ontotta szakadatlanul a lövedéket, de az oroszok is kitétek magukért. Egy alkalommal Veszprém felől pár Sztálin-orgona is megszólalt, mire egy német sorozatvető válaszolt. Borzalmasan gyönyörű volt! 11 óra körül csendesedett el a csatazaj.”⁷¹

Tehát a jobb szárnyon indult a szovjet gyalogság előrenyomulása, ami elakadt a zászlóalj igen erős tüzeiben. Ezután kezdődött meg az igazi támadás harcokocsik fedezete alatt a Veszprémből kivezető országút irányából. Ez kiúzta állásaiból a harcelőrsöt:

„Gyanús motorzúgást hallottam többfelől. Pár perc múlva meg is jelentek az orosz harcokocsik! 40 körül lehettek ... Az előttünk levő kopár domboldalról és a Veszprémből kivezető országútról jöttek előre gyalogságtól kísérve ... Négy kocsi jött felém ... Alig volt tőlünk 200 méterre az első harcokocsi, mikor kiadtam a parancsot a visszavonulásra ... Rögtön láttam, hogy későn kezdtük meg. Óriási

67 Uo. 9—10. o.

68 Ugron István emlékezése.

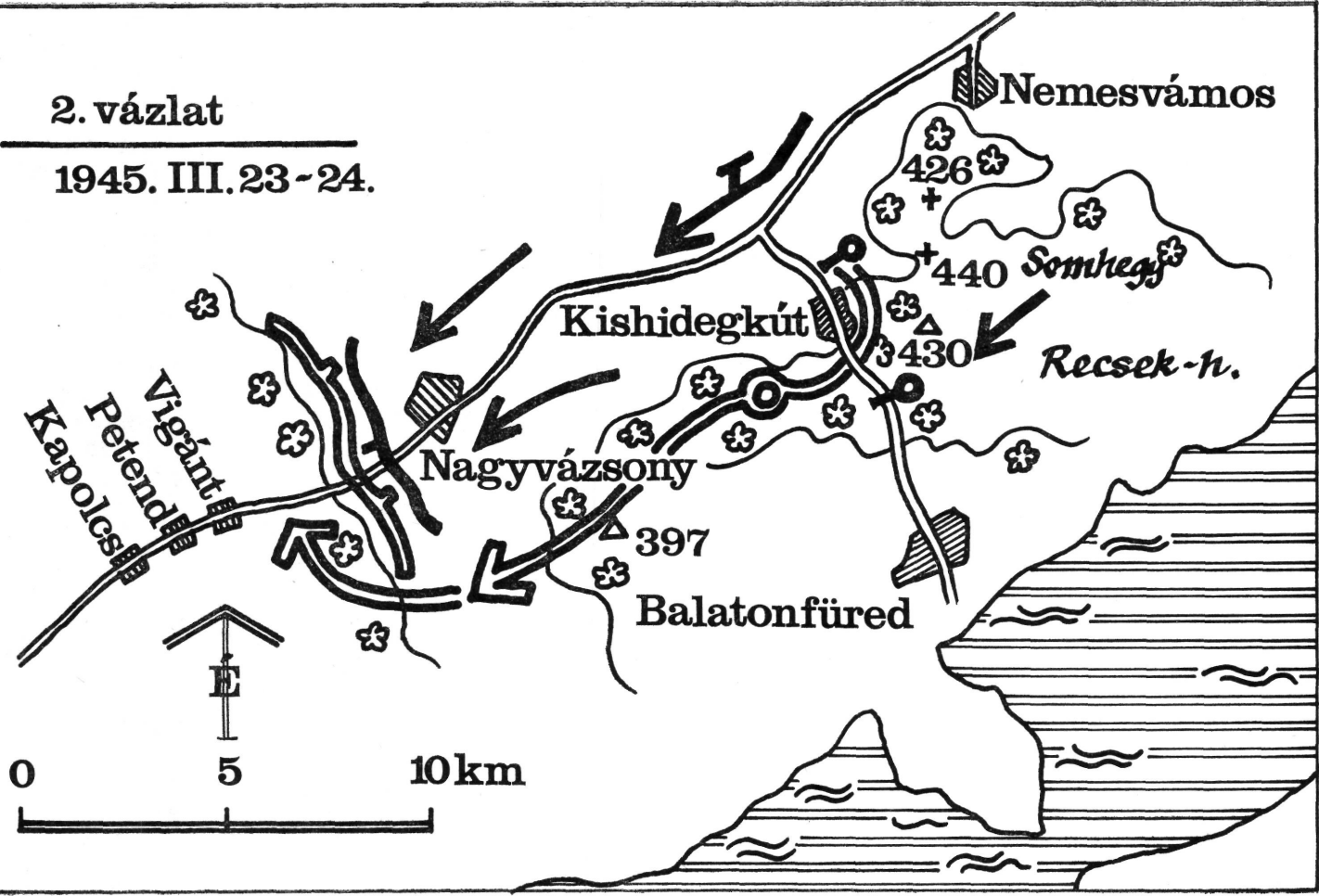
69 A szerző személyes tapasztalatai.

70 Lajtós Árpád idézett leveléből.

71 Forvay István emlékezése, 10. o.

2. vázlat

1945. III. 23 - 24.

szerencsénkre egy német rohamlöveg tévedt arrafelé, és az, ha lassan hátrálva is, de azért odaszógt egyet-kettőt a felénk közeledők orra elé.”⁷²

Ekkor még a zászlóalj védővonala szilárd, bár voltak veszteségek halottakban és sebesültekben is. A faluból kivonult a 2. század, s egy esetleges visszavonulás biztosítására a falu nyugati oldalán található dombperemen foglalt el védőállást.⁷³

Az egyik újonc honvéd, Németh Gyula emlékezése szerint reggel hét órakor kezdődött a harci tevékenység. Mivel az ő arcvonalszakaszán csak gyalogság támadott, ennek előretörését jó ideig sikerült megakadályozni.

„Reggel szórványos aknabecsapódások voltak. Rövidesen támadás kezdődött tőlem jobbra. Ez a villámgéppuskák tüzeiben összeomlott. Később újra a gyalogság próbálkozott, de ismét sikertelenül. Ezután szovjet gépkocsik jelentek meg a távolban, a hozott lőszeret ledöntötték a földre, majd visszakanyarodva eltűntek a távolban. Ezután kisebb csoportok jelentek meg 5—600 méterre állásaink előtt. Látni lehetett, amint a magukkal hozott aknavetőket villámgyorsan összeállították, majd tüzet nyitottak ránk, miközben a gyalogsági tűz is megerősödött.”⁷⁴

A Veszprém irányából hátráló német utóvéd tucatnyi páncélgépkocsival az ejtőernyősök első védővonalának folytatásaként tüzelőállásba ment a tapolcai út északi oldalánál. Úgy tűnt, itt eredményes védekezés folyhat a nap hátralevő szakaszában.

Nem ez történt!

A németek egy ideig kitartottak, majd gépkocsikon váratlanul eltávoztak.

Ezt látva Ugron százados parancsot adott az első védővonalnak a visszavonulásra.⁷⁵

A parancs végrehajtásáról szemléletes képet kaptunk az egyik katona visszaemlékezéséből:

„A nagyrejű tűz közben hátrahelyeződött, így kissé kiemelkedhettem a lövészgödörből. Amikor előrenéztem, láttam mélységben tagozódva közeledni a szovjet gyalogságot. Közben a mi oldalunkon, nagy meglepetésemre, csendesedett a gyalogsági tűz. Hátranézve azt láttam, hogy társaink, az egész szakaszunk rohamlépésben vonul vissza a nemesvámosi temető irányába. A szovjet aknavetőök rájuk koncentrálták tüzüket. Én nem hallottam a visszavonulási parancsot, egyedül voltam a lövészgödörben. Most kirohantam az állásból. Nagyon gyorsan futhattam, mert a temetőnél már majdnem sikerült urolérni társaimat. Közben aknák csapódtak közéjük, s bizony előttem több bajtárs nem is kelt föl.”⁷⁶

Az állásaikból visszavonuló alakulatok a község épületeinek védelmében rendeződtek, vették számba veszteségeiket:

„A falu szélső házainál már a többiek között voltam. A templom és a mellette álló ház között gyülekeztünk. Közben a szovjet harcokocsiágyúk és aknavetőök lőtték a falut. Több lövedék süvített el felettünk. Egyik telibe találta a templomtornyot. Hullott a téglá, gerenda, vakolat közénk. Én ösztönszerűen keresve a menekülés útját, villámgyorsan beugrottam teljes felszereléssel a mellettünk levő ház kamrájának ablakán. Közben újabb belövések recsegették meg az épület gerendáit.”⁷⁷

Arról, hogy a falut a szovjet csapatok erőteljesen lőni kezdték, Porvay hadnagy is beszámol:

„A falun nagyon nehéz volt átvergődnünk: a harcokocsi erős tűz alatt tartották az egész községet, természetesen legjobban a visszavonulási útvonalunkat lőtték. A templomtornyó volt az első, mely porba hullt, már sok ház megsérült, egy-kettő

72 Uo. 11. o.

73 A szerző személyes tapasztalatai.

74 Dr. Németh Gyula emlékezése.

75 Uo.

76 Uo.

77 Uo.

pedig égett. A zlj. törzs egyik motorkerékpárját is akkor robbantották fel, mert kifogyott belőle az üzemanyag.⁷⁸

A védővonal kiürítése mindenütt rendben megtörtént. Az állásokban a géppuskások maradtak legtovább, ők fedezték a visszavonulást. A hátraszökellő szakaszok a házak között gyülekeztek, majd a falu nyugati oldalán elhelyezkedő domb peremén át az erdőn keresztül elvonultak Hidegkút irányába. Mikor a település előtti védővonal utolsó katonája is eltűnt a fák között, az utóvédet alkotó 2. század szakaszai fokozatosan elhagyták a második védővonalat.⁷⁹

Ugron százados, a zászlóalj parancsnoka így foglalta össze a március 24-én történeteket:

„III. 24. Délidőben balra tőlünk a műúton megjelenik a Viking páncélgránátos hadosztályhoz tartozó páncélgépkocsikon szállított gránátos gyalogság 10—15 pc. gk.-ja. Velünk egyvonalban állásba mennek. Kapcsolat velük felvéve.

Ugyanekkor az előretolt állásom tüzet nyit, majd bevonul veszteség nélkül századához.

Az elg. is megjelenik, a terepen mélységben tagozott csatárlánc, a műút mentén páncélosokkal . . .

Megállítják őket, de amikor a németek gk.-ra kapnak és elrobognak, hátrarendelem az első vonalbeli századokat, mert az orosz páncélosok az őket kísérő gyalogsággal a hátukba jutnának. Megkapaszzkodunk . . . a peremvonalon, majd gyülekezünk a segélyhelynél. Innen rendezetten — Kishidegkút D-re.

Ott kapok további eligazítást Tassonyitól.⁸⁰

Az ellenségtől való elszakadás s a visszavonulás Hidegkútra rendben megtörtént az erdőn keresztül, bár a nyiladékot, melyben vonultak, több hullámban csatárepülők támadták. Közben a szovjet harcokcsik behatoltak a faluba, ahol az első az utóvéd egy újonc honvédje páncélököllel kilőtte.

A veszteség a túlélők vallomása szerint nagyobb volt annál, mint ami a parancsnokok jelentésében szerepelt. Itt esett el aknától találva Ambrus őrzetető, az egyik legrokonszenvesebb régi ejtőernyős is. Porvay hadnagy feljegyezte néhány elesett és sebesült nevét:

„Ott láttam a pápai Tóth-testvérek közül az idősebbiket elesni: harcokcsilövedéktől többfelé szakadt a fiatal diákgyerek. Akiket lehetett, és még éltek, sátorlapokban hurcolták hátra a társaik. Szegény Bíró Karcsit azonban ott kellett hagynunk. Súlyos combsérülést szenvedett, és a lábát is eltörte. Nagy, megtermett legény volt, nem bírtuk cipelni. Magam kötöztem be Csitkovics őrzetetővel együtt, akinek egy szilánk a zsebkését négy darabba törve vitte be a sebbe. Ő azonban a saját lábán szökellt hátrafelé.⁸¹

A visszavonuló alakulatok Kishidegkút közelében jutottak ki az erdőből. Innen lehetett lelátni a tapolcai út Nagyvázsönyba vezető szakaszára, melynek mentén a terepen német és szovjet harcokcsik csaptak össze. A német páncélosok alig-alig mozdultak előre, s csak akkor lőttek egyet-egyet, ha az ellenfél jó célpontot mutatott. Az összecsapás előtt Nemesvámoson a német harcokcsik legénysége nyíltan bevallotta a magyar katonáknak, hogy kevés a benzinjük, ezért nem vállalkoznak manőverezésre.

Hidegkúton gyors tisztálkodásra került sor, majd este a falutól nyugatra elterülő erdő szélén ásta be magát a zászlóalj. Itt nem került sor komoly erődítésre, lövészetknőt készítettek maguknak a katonák, majd az örök kivételével ebbe dőltek be aludni.⁸²

78 Porvay István emlékezése, 11. o.

79 A szerző személyes tapasztalatai.

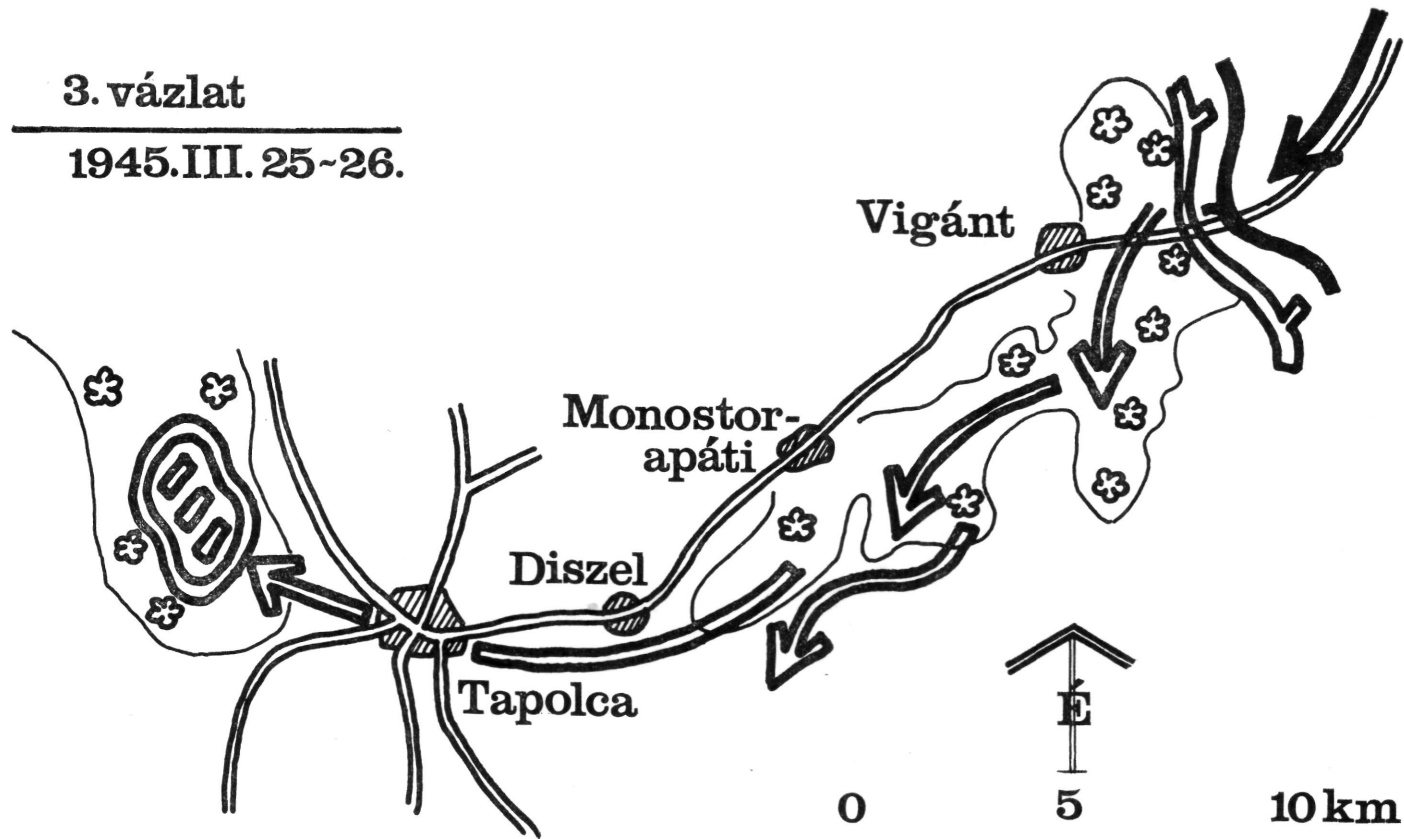
80 Ugron István emlékezése.

81 Porvay István emlékezése, 12—13. o.

82 A szerző személyes tapasztalatai.

3. vázlat

1945.III. 25-26.

Március 25-én hajnalban riadó ébresztette a katonákat. Reggelit kaptak, majd elindultak nyugat felé. Hol úton mentek, hol pedig terepen. A nap melegen süttött, a verejtékes arcokra por rakódott. Délben remek pörköltet kaptak az egyik falu határában, akkora adagot, hogy alig győzték elfogyasztani. Estefelé értek Vigant térségébe, ahol reteszállásba mentek az út két oldalán. A rajok megkapva védelmi sávjukat, lövészgödröket ástak, abban elhelyezkedtek, s úgy várták a támadókat.⁸³

Porvay hadnagy századparancsnokával, Nagy Árpád főhadnaggal belátogatott a faluba. Ottani élményeit megörökítette:

„Én a szd. pk.-ommal bementem a faluba. Mindjárt a falu bejáratánál borzalmas kép fogadott: egy repülőbomba telibetalált egy lőszerraktárt. Égett az egész ház, ropogtak a különböző lövedékek. A nyomjelzős és a világító lövedékek pedig színes csíkokat húzva maguk után szökelltek fel a levegőbe. Egy öreg néni, valószínűleg a ház tulajdonosa, eszelős rémülettel keringett a tűz körül, és folyton azt ordította: »Tűz van! Emberek, tűz van!« Nagyon közel lehetett az őrülethez.”⁸⁴

A zászlóalj parancsnoka így összegezte a nap eseményeit:

„II. 25. Az éjszaka csendben eltelt. Zlj. zöm pihent. Elg. részéről járőrtevékenység. Reggel feladat (Tassonyitól szóban): az eje zlj-t vonjam vissza Vigant K erdőszélre, ott védelem a Nagyvázsöny felé eső út két oldalán.

... elg. járőrökkel harcérinkezésben megtörtént az állásfelvétel. Zlj. pság. Vigan-ton egy majorban, Háp. az erdőszélen.

Ismét megjelent két német szds. mint összekötő tiszt, és figyelték tevékenységünket. Állítólag tőlünk É-ra a Viking páncélgránátos hadosztály volt, de nem láttam őket, mindkét szárnyam szabad volt. Az elg. részéről csak járőrtevékenység volt, szervezett támadást nem kaptunk. Így telt el az éjszaka is.”⁸⁵

A következő nap minden eseménye befér Ugron százados tömör megfogalmazásában öt mondatba. Érdemes ezt idézni:

„III. 26. Reggel jön Tassonyi, hagyjam fel az állásokat, és gyülekeztessem a zlj.-at Monostorapáti D erdőszélen, de úgy, hogy a németek ne vegyék észre. (Ugyanis az általános helyzet szerint a németek martalékul akarnak minket felhasználni az ő megmenekülésikhöz.) Már de. folyamán elkezdtem, és rajonként szivárogtunk hátra. Az ellenőrző német tiszteket leitattam, és estére részegen egy házban lefektettem aludni. Elgs. tevékenység nem volt — azok nem vettek észre semmit.”⁸⁶

Amit Ugron százados leírt, azt Porvay hadnagy naplója mindenben megerősíti:

„A visszavonulás simán sikerült, és minden baj nélkül értünk el a hátunk mögött fekvő Vigant-Petend községbe. A faluban nagy a nyüzsgés, minden alakulat menetben van hátrafelé. Úgy látszik, valahol nagyobb nyomás kaphattunk. Az én sejtésem vált valóra: bekerítették és az egyetlen kivezető út a Tapolca felé vezető országúton. Meg is indult a nagy menet! Az ejtőernyős zlj-t a németek, saját menekülésük biztosítására megint fel akarták használni. Az ebből adódó hiábavaló veszteségek elkerülése végett Ugron szds. úr azt a parancsot adta, hogy a fegyverek nagy részét rejtjük el a kocsikba, hogy így a leharcolt egység látszatát keltsük.”⁸⁷ (*L. a 3. sz. vázlatot, 720. o.*)

Az intézkedésekből, a tisztek megnyilatkozásából könnyen megállapítható: az ezred és a zászlóalj parancsnoka mindent megtett, hogy a katonák, főként az alakulat fiatal újoncai, ne váljanak értelmetlenül a veszített háború áldozataivá. Ezért saját életüket is kockáztatták. Törekvésükben támogatta őket Lajtos Árpád vk.

⁸³ Horváth Gyula emlékezése.

⁸⁴ Porvay István emlékezése, 15. o.

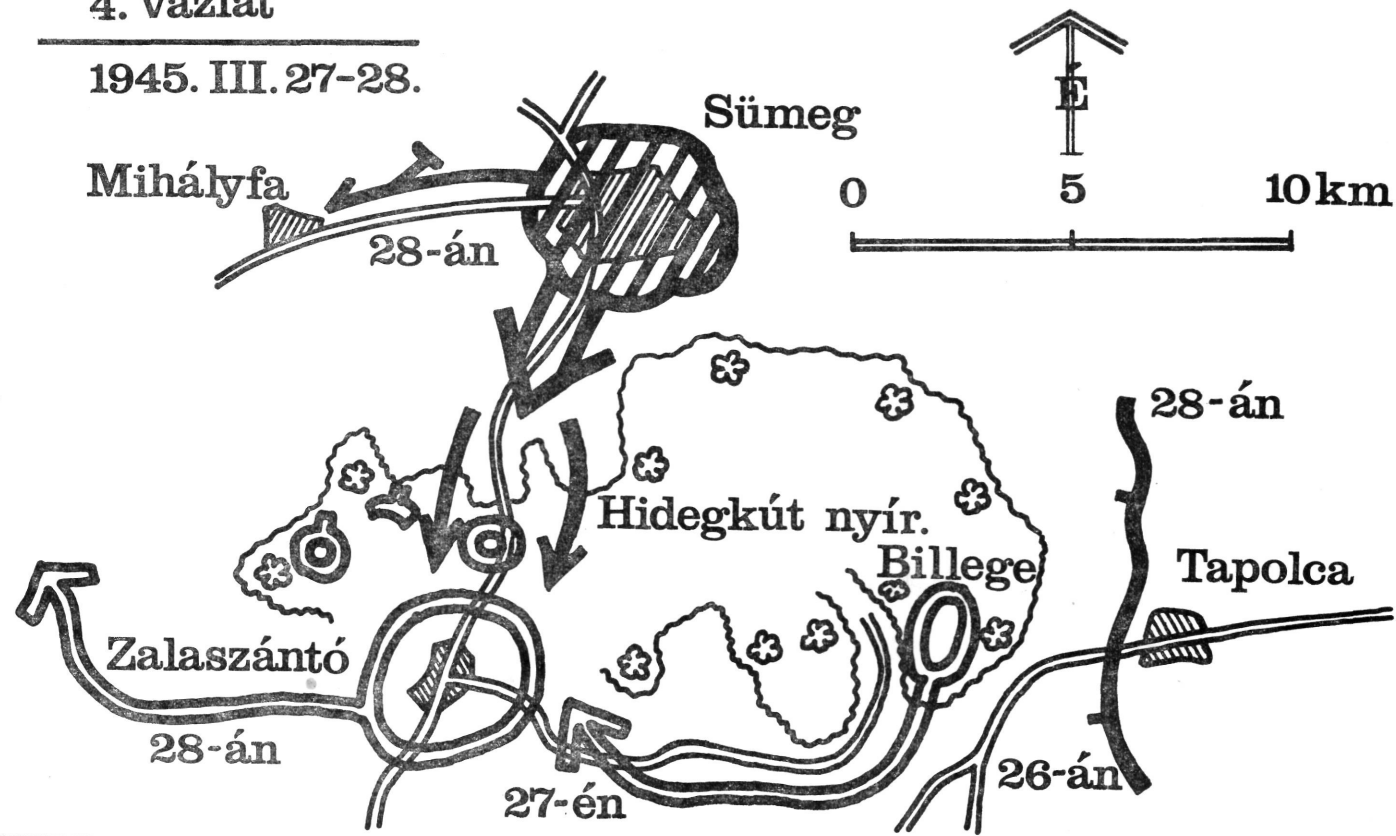
⁸⁵ Ugron István emlékezése.

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ Porvay István emlékezése, 17. o.

4. vázlat

1945. III. 27-28.

őrnagy, a Szent László hadosztály vezérkari főnöke, aki a németekkel szembe-
szegülve többször adott ki visszavonulási parancsot. A megtorlástól tartva éppen
ezekben a napokban volt kénytelen menekülésszerűen átmenni Zánkánál az arc-
vonalon.⁸⁸

Tapolca felé menetelve Diszelnél pihenőt tartottak, s a késő délutáni órákban
bőséges ebédet kaptak a katonák az ott várakozó tábori konyhánál. Ekkor még
senki sem gondolta, hogy a következő szervezett étkeztetésre már csak Ausztria
területén kerül sor. A diák-katonák alig várták, hogy Tapolcára érjenek. Szerettek
volna már várost látni, sürgő-forgó emberekkel, üzletekkel, kirakatokkal. A kedves
kis dunántúli városka ehelyett döbbenetes látvánnyal szolgált:

„Erős menet után késő délután értük el Tapolcát. Borzalmas kép tárult a szemünk
elé. Tapolcát délelőtt igen erős légitámadás érte. Az utcákon szanaszét hevertek az
emberi és lóhullák, és sohasem felejttem el azt a női holttestet a kirakatban. A temető
is kapott jónéhány találatot, és most a kifordított sírok csodálkozóan meredtek
felénk. Aznap este robbantották a németek a tapolcai rep.-tér épületeit. A hatalmas
detonációk és ez az óriási tülekedés az útért mind azt mutatták, hogy nagyon az
oldalunkban lehetnek az oroszok. Tapolcát pár km-re elhagyva, egy kis erdőben
letáboroztunk. Kellő biztosítás mellett jól töltöttük az éjszakát.”⁸⁹

Ugron századosnak a következő napra vonatkozó feljegyzései rendkívül rövidek:

„III. 27. Menet. Billege-erdőből Zalaszántóra. Itt biztosítás É. felé. — Hidegkút
mjr. egy szakasz. — Éjszakázás a faluban. Elg. tevékenység nem volt.”⁹⁰

Amit Ugron százados tényszerűen rögzített, azt részletezte színesen, érdekesen,
az élmény erejével Porvay hadnagy a naplója alapján írt emlékezésében:

„Reggel — III. hó 27-én — gyors továbbmenet. Óriási a forgalom, sok a torlódás
a Lesencetomaj felé vezető műúton. Néha órákig várni kell, míg annyira megtisztul
az út, hogy tovább mehetünk. Lesencetomajon keresztülhaladva, betértünk a szőlő-
hegyek közé, a dűlőutakra. Azonban itt is elég foglaltak voltak az utak.”⁹¹

A legnagyobb veszedelem, ami ilyen helyzetben érhet egy alakulatot, az a repülő-
támadás. Erre is sor került ezen a délelőttön:

„10—15 »Stormovith« (helyesen: Sturmovik, azaz csatarepülő — H. J.) amerikai
mintájú könnyűbombázó támadott libasorba fejlődve. A megriadt tömeg beszaladt
a fák közé, csak igen keveseknek jutott eszükbe a Harcászati Szabályzat: »... ala-
csonytámadás esetén minden fegyver tüzel!« A kocsisok, ... egytől egyig elhagyták
a lovakat, azok pedig, magukra hagyva félelmükben örült nyerítésbe kezdtek. Én
az egyik elhagyott kocsi két lovát igyekeztem helyben tartani, ami sikerült is, mert
mindkét lovamat találat érte. Az egyiknek a belei fordultak ki, a másiknak meg az
egyik lábát vitte el a nehézgéppuska lövedéke.”⁹²

A repülő-támadásnak számos áldozata volt. Az útmenti sekély árkok kevés oltal-
mat nyújtottak az ott rejtőzködőknek. Ezekben fiatal katonák holttestei hevertek
itt is, ott is. (L. a 4. sz. vázlatot, 722. o.)

„Az embereink között is akadt néhány sebesült. Kovács hdp. őrm-t (hadapród
őrmester — H. J.), aki Vigant-Petendnél a lábán sebesült meg, és ezért nem tudott
idejében lekászálódni a kocsiról, most a fején találták el. Súlyos sebesülésében hal-
dokolva a fák védelmében kötözgetik. Bodali Pál, erdélyi honvédem a combján
sebesült csúnyán: fájdalmában erősen nyöszörgött.”⁹³

Miután a repülőgépek eltávoztak, újra indult a menetoszlop részben a terepen,
részben a dűlőutakon. Zalaszántó alatt elhaladva a zöm tovább menetelt Vindor-

88 A szerző személyes tapasztalatai.

89 Porvay István emlékezése, 17. o.

90 Ugron István emlékezése.

91 Porvay István emlékezése, 18. o.

92 Uo.

93 Uo.

nyafok felé. Néhány alegység Zalaszántón pihenőt tartott, s nagy mosakodásba kezdett, mikor hozzájuk is elérkezett a parancs a továbbhaladásra. Néhány kilométer után új parancsot kaptak a századok, s vissza kellett menni Zalaszántóra. Itt elszállásolták a legénységet, sor került a tisztalkodásra, s kényelmesen aludhattak a nagyközség szénapajtáiban, istállóiban, szalmakazlaiban.⁹⁴

Március 28-a a drámai események napja az I. ejtőernyős-zászlóalj számára. Ekkor kezdődik az alakulat felbomlása. A válságot jól érzékelteti Ugron százados feljegyzése:

„III. 28. Reggel látom Hidegkút mjr-ból, hogy az elg. birtokba vette Sümegyet, és Túrje irányában zárt gk. oszlopok menetelnek. További biztosításra 1 szakaszt kiküldtem a Kovácsi-hegyre, tőlem Ny-ra.

Bárchy szds. a ho. törzsből tájékoztat, hogy az arevonal Badacsonytomaj, Tapolca, Sümeg, mi egy zsák aljában vagyunk, a ho. vkf. (a hadosztály vezérkari főnöke — H. J.) lelépett. Javasolja: menjünk neki a németeknek. Ezt én kiképzetlen alakulattal oktalan vérfürdőnek tartom és nem vállalom. Délelőtt befut Tassonyi, közli, a Szt. László ho. partot vált a Zala folyón, s a következő védelmi vonal az országhatáron túl. Ekkor mindketten elhatároztuk, hogy nem megyünk tovább. Ezt a helyzetet Pápán megbeszéltük egy kis csapattal. Ezeket értesítettem, leváltattam velük a Hidegkút mjr-i utóvédet. A zászlóaljat pedig a zlj. sgt. (zászlóalj-segédtsízt — H. J.) (rangidős fhdgy.) psága alatt a ho. intézkedésének megfelelően menetben elindítottam, magam ottmaradva az utóvédnél. A zlj. elvonulását az elg. nem zavarta meg.”⁹⁵

Ugron százados nem említi, hogy mielőtt az erdőben az arevonalon átjutva Pápa felé vették útjukat, az 1. és 3. század legénységével is közölték, hogy a további harc értelmetlen, igyekezzen mindenki hazajutni. Ez a két század többségében elszéledt. Részben a faluban öltöztek át, részben nyugat felé mentek, hogy a falvakban polgári ruhát kerítve a szovjet csapatok átvonulása után néhány főből álló csoportokban hazatérhessenek.

A 2. század minderről nem vett tudomást, hiány nélkül vonult tovább az esti órákban. Vele tartott a nehézfegyver-század 40 főre apadva, 9 géppuskával, s a többi századok maradványai. Az egész alegység létszáma 200—250 fő lehetett. A parancsnokságot Remete Imre főhadnagy vette át, segédtsíztje néhány napig még Paikert főhadnagy volt. Vindornyafok előtt az esti órákban beásta magát a maradék zászlóalj, és ebben a védőállásban töltötte az éjszakát.⁹⁶

Az utolsó előtti felvonás

Március 29-én reggel szovjet aknatűz zúdult Vindornyafoknál az ejtőernyősök állásaira, majd megindult a gyalogsági tűz. Miután a zászlóalj kitarzott, rövidesen voltak halottak és sebesültek. Itt esett el aknatól találva Gáspár József pápai diáktanár, aki 1945-ben érettségizett volna a Kollégiumban. Magyar őrmestert lövés találta, hátravitték a faluba, ott halt meg egyik ház pajtájában. Jelentős számban sebesültek meg aknazsilánktól. Ezek a kanizsai hadikórházba kerültek.⁹⁷

Rövid idő múlva megindult a szovjet gyalogság támadása. A zászlóalj egy ideig védekezett, majd az utóvéd fedezete alatt visszavonult Kehida irányába. Almás-házán történt meg a szétszórt alakulat gyülekeztetése. Itt jelentős esemény következett be, melyről Porvay hadnagy így számol be:

94 A szerző személyes tapasztalatai.

95 Ugron István emlékezése.

96 A szerző személyes tapasztalatai.

97 Uo.

„Remete fhdgy. úr eligazításon parancsot adott a legénységnek kihirdetni, hogy a következőkben az tartson velünk, aki feltétlen kitart a végsőkig. Furcsa parancs volt, de mostanában kezdtünk hozzászokni a rendkívüli dolgokhoz. A parancs kihirdetése után tíz perc gondolkodási időt adtam a szakaszomnak. Az eredmény bizony nagyon elszomorító volt, a zlj. legénységének kb. 20%-a az elmenésre szánta el magát ... már-már Lassú Bandi (a nehézfegyverszárad másik fiatal hadnagya — H. J.) is megingott, de hivatkozván eskünkre, fiatal, hivatásos tiszt mivoltunkra, sikerült rábeszelnem a maradásra. Tőlem akkor ment el Imre Bandi, aki marosvásárhelyi fiú volt. Egy bácskai tanítóképzős gyerek sírva búcsúzott tőlem.”⁹⁸

A bomlás tehát tovább tartott. Almásházán már kétszáz fő alá csökkent a létszám, ennyi maradt meg az ezer fővel induló zászlóaljából. A következő napokban az alakulat a Szent László hadosztály közvetlen alárendeltségében teljesített szolgálatot, úgy sodródott az országhatár felé.⁹⁹

A reménytelen hangulatban levő katonákat valósággal elbűvölte a zalai táj szépsége. Ez nem is csoda, hiszen ezeken a valóban szép tavaszi napokon szinte benne éltek a természetben.

„A Zala völgyében meneteltünk és ... élveztük a dombos, erdős tájat. Az út melletti jegenyék mind derékban fűrészelve szomorúan bólogatnak felénk: hamarosan robbantani fogják őket, hogy úttorlaszként segítsék visszavonulásunkat. Pacsát értük el először. Az egész falu olyan, mint a megbolygatott méhkas. Az út árkában itt is, ott is németek öltözködnek ... civil ruhát rángatnak magukra, így kísérlék meg a szökést.”¹⁰⁰

Ha kezdetben meg is feledkeztek arról, hogy nagyhét van, húsvétkor tudomást kellett venniük a jeles ünnepről. Zalában a háború ellenére ünnepelt a nép:

„Biztosított menetben megindultunk Nova felé. Húsvét vasárnap volt ... Szentpéterföldén félórás pihenőt tartottunk. A gyerekek púposan megrakott tányérokon hozták ki nekünk a frissen sült pogácsát. Ez volt a reggelink. Gyönyörű vidéken mentünk tovább. Hatalmas erdők és nagy, napsütéses, üdezőld tisztások váltogatták egymást. Dél felé elértünk egy kanyargós szerpentint, mely az előttünk fekvő nagy, bozótos magaslatra kígyózott felfelé.”¹⁰¹

A legnagyobb gondnak az étkezés bizonyult ezekben a napokban. Semmiféle szervezett ellátásra nem számíthattak, a leleményességre és a lakosság jóindulatára támaszkodhattak csak. S nem is csalódtak, a legszegényebb házban is szívesen látott vendégek voltak:

„Megható volt a majorban levő gazdasági cselédek vendégszeretete. A teheneket aznap ... talán harmadszor fejték meg csak azért, hogy tejet ihassunk. Engem egy család meghívott vacsorára. Káposzta bennefőtt disznóhússal, az volt az ünnepi ebédem és vacsorám együttesen, mert a délelőtti pogácsák óta semmit sem ettem.”¹⁰²

Zalában ekkor világvége-hangulat volt. Öreg németekből álló Volkssturm alakulatok vadonatúj világoszöld egyenruhában, SS-katonákból álló zilált csoportok, a folyami dandár maradványai, lovasok és gyalogosok vonultak az út teljes szélességében reménytelen hangulatban nyugat felé az utakon. Helyenként gépkocsi-oszlopok égtek, melyeket maguk a németek gyújtottak fel, miután a benzin elfogyott. A bizonytalanságot, kilátástalanságot jól tükrözi Porvay hadnagy feljegyzése:

„Egész éjszaka mentünk. Óriási tumultus és kavarodás az egész útvonalon.

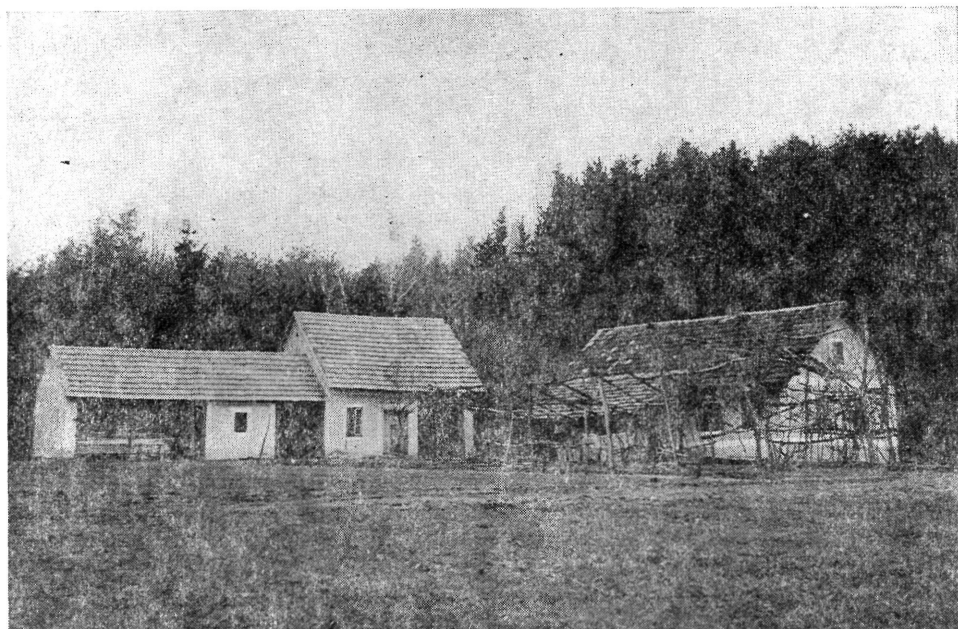
98 Porvay István emlékezése, 24—25. o.

99 Uo. 25. o.

100 Uo. 26. o.

101 Uo. 29. o.

102 Uo.

Porvay István századparancsnoki harcálláspontja a Mura partján, osztrák területen, a háború utolsó napjaiban

Sokáig dűlőutakon haladt a tömeg, mint egy megzavart hangyaboly. Majdnem fájdalomnak nevezhetem azt az érzést, ami elfogott ezen az éjszakán, mikor két régi, kipróbált szakaszvezetőm »ellépett«. Menet közben nagy titokzatosan jelentették, hogy nem jönnek tovább, céltalannak tartják az egészet, és haza akarnak menni. Engedtem őket a régi parancs értelmében.¹⁰³

Az itt lejátszódó jelenségeket a jeles történész, Gosztonyi Péter kitűnően jellemezte egyik művében:

„A nyugati határ átlépését sok honvéd nem vállalta. Számos tiszt is akadt, aki úgy döntött: a háború számára a nyugati végeknél befejeződött. A további harcot értelmetlennek tartották. Óvni a magyar életet, átmenteni az embereket a háború utánra, ez az érv győzött bennük. A csapatoktól lemaradók — számuk sokezerre tehető — igyekeztek civil ruhát szerezni. Így kísérelték meg, hogy a frontvonalon átjutva hazatérjenek családjukhoz. Persze ez nem mindegyiküknek sikerült. A 3. Ukrán Front parancsnoksága jelentése szerint március végén, április elején mintegy 45 000 honvéd került szovjet fogságba: a legtöbben olyanok, akik nem követték a németeket a határon túlra.”¹⁰⁴

Az I. ejtőernyős zászlóalj maradványai Muraközben léptek április 3-án Ausztria területére. A megmaradt tisztek jó része az 1944-ben avatottak közül való volt, a legénység is nagyrészt újoncokból állt. „A jó Isten segítse szegény hazánkat!” — írta ekkor naplójába Porvay hadnagy.

A Mura túlsó partján bizonyos mértékig biztonságban érezhették magukat. A jelek arra mutattak, hogy a szovjet csapatok a folyó vonalában felzárkóznak, s nem nyomulnak tovább. A hosszú menetelésben elcsigázott katonák tehát élvezték a szép napsütésben a pihenést, mikor váratlanul riadót rendeltek el. A továbbiakról Porvay hadnagy emlékezése ad szemléletes képet:

103 Uo. 31. o.

104 Gosztonyi Péter: Magyar honvédség a II. világháborúban. A Katolikus Szemlekiadás. Róma, 1986. 366. o.

„... Gyors felkészülés után csoportunk harcos része elindult az 5—6 km-re fekvő Wernseebe. Már sötét volt, mikor beértünk a községbe. Rövid várakozás után valami sötét kolostorban szállásoltunk el.”¹⁰⁵

Itt az éjszakai eligazításon kiderült, mi a feladat. Egy zászlóalj erejű szovjet alegység átkelt a Murán, s hídfőt igyekszik kialakítani. A Szent László hadosztály parancsnoksága három szakasznak parancsot adott erőszakos felderítésre. Ebből az egyik Porvayé, a másik Lassú hadnagyé.

„Hét óra körül indultunk el. Szemerkélt az eső, sátorlapba burkolózva állandó, de csak gyér aknázás mellett haladtunk előre. A község és a Mura között kb. 1 km széles erdő feküdt ... harcjárőröket küldtem ki a szakasz elé, és beindultunk az erdőbe ... Mi óvatosan haladtunk előre, már csak 50 méterre lehettünk a folyótól, mikor mint a vadnyugati regényekben, elindult a pokol! ... Hatalmas aknavető- és páncéltörőágyú-tüzet kaptunk. Valószínűleg a Mura túlsó partjáról is erősen támogatták a hídfőben levő csoportokat.”¹⁰⁶

A fergeteges tűz az ejtőernyős katonákat a földhöz szögezte, de keményen kitarítottak. Miután a parancsnokok jelentést küldtek hátra a helyzetről, a hadosztályparancsnokság mindhárom szakaszt visszavonta a falu határáig, ahol tüzelőállást foglaltak és számba vették veszteségeiket.

„Klein Miklós, a vaskeresztes őrzető és egy honvéd hősi halált halt! Hárman megsebesültek. Lassú Bandiék ... többet kaptak az ellenséges tűzből ... Kilenc halottja volt Bandinak, 21-en megsebesültek és csak ketten maradtak épségben. Bandi is három helyen: a fején, a combján és a csuklóján sebesült aknaszilánktól.”¹⁰⁷

Néhány órán belül egy harcokcsikkal megerősített német rohamszázad felszámolta a hídfőt, és a harci zaj elcsitult. Ezután sor kerülhetett a sebesültek elszállítására. Erről Porvay hadnagy számol be:

„Remete főhadnagy úr elküldte az egyetlen páncéltörő vontatónkat, egy Fordot. Alig kezdtük meg a sebesültek berakását, az utca hosszában »Sztálin-orgona« sorozat zúgott végig. Csukafejessel buktunk a gépkocsi alá. Talán 5—6 perces lödözés után folytathattuk csak munkánkat ... Súlyos sebesült ... csak egy volt: valamelyik lába cafatokban lógott! Nagyon sok vért veszített már. Csak őt kellett fektetnem. A többiek kisebb-nagyobb szilánkokkal ültek és álltak a kocsiban. Szerencsésen beszállítottam őket a gránátos ezred kötözőhelyére.”¹⁰⁸

Ezután ebben a térségben nem került sor további katonai kezdeményezésre. A Mura nyugati oldalát megerősítették, s a Szent László hadosztály gondoskodott Wernsee körzetében ennek védelméről. Szovjet részről nem lett volna értelme a további áldozatoknak, a háború döntő csatájára ekkor már Berlinnél került sor.¹⁰⁹

Az ejtőernyős alakulatok utolsó hónapjai

Amikor az első ejtőernyős-zászlóalj március 19-én elindult Veszprém, majd Nemesvámos irányába, a II. zászlóalj Pápán már a város keleti határán található védővonalat megszállva élt tábori életet. Itt az alakulat utászai a lakosság által kiásott lövészárkokból jelentős védelmi rendszert teremtettek géppuskaállásokkal, vastag gerendákkal megerősített fedezékekkel.¹¹⁰

Ennek az alegységnek a sorsáról az egyik század parancsnoka, Kövesdy Dezső főhadnagy tudósít bennünket tömören, naplószerűen:

105 Porvay István emlékezése, 33. o.

106 Uo.

107 Uo.

108 Uo. 34. o.

109 Porvay István szóbeli közlése.

110 Szakács Ferenc emlékezése.

„Március 18-án elrendelték a páncélos riadót, s az 1./II. eje. zlj. megszállta a kijelölt védőállást. A zlj. itt maradt egészen márc. 25-ig. Márc. 18-a és 25-e között egy este bombázták Pápát ...

Márc. 25-én egész nap német csapatok vonultak vissza Pápán keresztül. Késő délután minden mozgás megszűnt. Tudtuk, hogy a következő lépés az oroszok bevonulása, ill. támadása lesz. Besötétedéskor a századok a zlj. pk. parancsára visszavonultak s egy megadott ponton gyülekeztek. Innen menetoszlopban irány Vág.”¹¹¹

Miért nem védte Pápát ez a hadilétszámú zászlóalj?

Tudomásunk szerint Pápa akkori vezetője és Makray Ferenc százados, zászlóaljparancsnok között olyan megállapodás született, hogy a szovjet csapatok megérkezése után az alakulat harc nélkül elvonul, így megkíméli a műemlékekben gazdag várost a pusztulástól.¹¹²

Március 26-án a Rába mentén kiépített Zsuzsanna-vonalban volt a zászlóalj védőállásban, 27-én azonban már a nyugati határ felé menetelt. Erről az útról így ír Marosújházi zászlós:

„A Rába vonalán túl felgyorsult a visszavonulás üteme. A német páncélosoknak már nem volt üzemanyaga, ezért nagyon sok harcocsit és rohamlöveget robbantottak fel ... Láttam olyan eseteket, mikor egy »Tigris« harcocsi két vagy három harcocsit vagy rohamlöveget vontatott ... A határ felé özönlő csapatokat az II.—2-es csatárepülők állandóan támadták, és igen nagy veszteségeket okoztak. Szombathely közelében elhaladva egyik nap estéjén végignéztük a város bombázását. Szörnyű volt! Így értük el a magyar határt, ha jól emlékszem, Búcsúnál. A magyar határ átlépése előtt megálltunk ... Itt nagyon sok bajtársam bejelentette hazatérési szándékát, főleg azok, akik családosak voltak, és nem akarták vállalni a további bizonytalan jövőt. Úgy érezték, hogy a haza védelmével kapcsolatos kötelezettségüknek eleget tettek. Hazatérésük elé semmi akadályt nem gördítettünk, és keserű szívvel vettünk tőlük búcsút ... Tanúja voltam több öngyilkosságnak is, mert voltak, akik úgy érezték, mindennek vége, nincs értelme további életüknek.”¹¹³

Tehát számban erősen megfogyatkozva lépett a II. zászlóalj Burgenland területére. Az egyik századparancsnok mintegy 600 főre teszi azoknak a számát, akik a határon átlépve megmaradtak az alakulat kötelékében.

Kövesdy főhadnagy emlékezésében a következőket találjuk:

„Ápr. 1-én, húsvét vasárnap délelőtt átléptük a burgenlandi határt. Megtaláltuk a Szt. L. ho. vonatát is (anyag) valamelyik kis állomáson Burgenlandban. Ezen a napon vitéz Makray szds. magához rendelt s megkérdezte, hogy akarok-e vele menni egy felderítő útra Lipse környékére. Az volt a feltételezése, hogy az olajmezőket a végsőkig fogják védeni. Úgy gondolta, hogy itt még magyar területen fogja hasznosítani az eje. zlj-at.”¹¹⁴

A felderítő úton Makray százados fogságba esett, a zászlóalj parancsnokságát Platthy Győző fhdgy. vette át. Ezután kellemetlen epizód történt, melyről Kövesdy főhadnagy a következőkben számol be:

„Ápr. letelezésén egy éjjel egy német SS-alakulat vette körül a zlj-at és a különböző eje. szálláskörleteket egyidejűleg lefegyverezte. Pisztolyon és kézigránaton kívül minden fegyvert elvettek ... A zlj-at Grazba irányították.”¹¹⁵

111 Kövesdy Dezső írásos közlése.

112 Uo.

113 Marosújházi Géza emlékezése, 16. o.

114 Kövesdy Dezső írásbeli közlése.

115 Uo.

Ennek az afférnak az előzményeit igen jól megvilágítja Gosztonyi Péter: „A Magyar Királyi Honvédség bomlása a németek előtt sem volt titok. Különösen Hermann Balck, a páncélos csapatok tábornoka, a Dunántúlról kiszorult 6. német hadsereg parancsnoka volt az, aki — amúgy sem szívlelve a magyarokat — szóval és tettel egyaránt állást foglalt a német oldalon még kitartó honvédséggel szemben.

Március 31-én arra az — általa nem ellenőrzött — hírre, hogy a Szent László hadosztály átállt a szovjet oldalra, sőt a Wehrmacht ellen fordította fegyverét, külön parancsban elrendelte, hogy a 6. hadsereg területén található összes magyar csapatot azonnal le kell fegyverezni.”¹¹⁶

A vád egészében nem volt igaz, s az intézkedés nem a Szent László hadosztályt, hanem más alakulatokat sújtott. Erről Gosztonyi Péter a következőket írja:

„Amikor az ominózus parancs napvilágot látott, a Szent László hadosztály már nem a Balck-féle 6., hanem a 2. páncélos hadsereg alárendeltségében a Balatontól délre Szentkozmadombja és Zügörhida körzetében fedezte a német csapatok visszavonulását. Ezt a tényt Balck a háború utáni évtizedekben sem akarta tudomásul venni.”¹¹⁷

A zászlóalj további sorsát ismét Kövesdy Dezső főhadnagy emlékezéseinek segítségével tudjuk nyomon követni:

„Ápr. 10-én a lefegyverzett 1/II. zlj. beérkezett Grazba. Később a zlj. innen indult útba Tobelbad—Wildon—Leibnitz—Strass—Sentiljen át Widem területére, hogy azon a vidéken csatlakozzék az 1./I. eje. zlj-hoz.”¹¹⁸

Már április második fele volt, mikor a II. zászlóalj beérkezett a Szent László hadosztály védőkörletébe. Ha nehezen is, de itt felfegyverezték őket, s a továbbiakban részt vettek a Mura vonalának védelmében. Ezt a védelmi szakaszt a II. zászlóaljhoz tartozó Marosújvári Géza zászlós leírásából ismerhetjük meg:

„... egy kis osztrák településtől, Warnseetől keletre a Mura partján foglaltuk el védőállásainkat. Szakaszom sávjában egy felrobbantott vasúti híd volt, melyet gyalogos átkelésre még használni lehetett volna. Védővonalunk előtt a partész el volt aknásítva, a sebes folyású Mura partján nagy, sík terület húzódott. A szovjet egységek a Mura túlsó partján voltak tüzelőállásban. Viszonylag csend volt, csak néha kaptunk aknavetőtüzet. Szakaszom közvetlenül a folyó partján, már korábban kiépített állásokban helyezkedett el. A jól megépített bunkerekben biztosított volt a pihenés is. Védőkörletünket magas, erős fák fedték, így minden ideális volt. Tavasz volt, a nap már melegen sütött, viszonylag jól éreztük magunkat.”¹¹⁹

A védővonal nem kötötte le egészen a parancsnokság erőit, mód volt a csapatok újjászervezésére. Ekkorra ugyanis a különböző magyar alakulatoktól ide irányított katonákból 10 000 főre egészült ki a hadosztály létszáma. Az átszervezés során az ejtőernyős ezred megszűnt, helyette létrejött az úgynevezett „rohamezred”, az ejtőernyős katonák valamennyien ide nyertek beosztást.¹²⁰

A háború közeli befejezésének hírére az események felgyorsultak. Kövesdy Dezső főhadnagy erről a következőket írta visszaemlékezésében:

„A hadosztály V. 7-én 0 óra 15 perckor erős leplező járőrök visszahagyásával levált a Mura folyóról. Az ellenség, leginkább bolgárok, meglehetősen lassan nyomultak előre.

Május 8-án a Szent László hadosztály parancsnokság (Leutschach, Stájerország)

116 Gosztonyi Péter: i. m. 366. o.

117 Uo. 367. o.

118 Kövesdy Dezső emlékezése.

119 Marosújvári Géza emlékezése, 17. o.

120 Kövesdy Dezső írásos közlése.

rádió útján értesült a fegyverletétel elfogadásáról, aláírásáról. Ezt tudva a hadosztály elhatározása az volt, hogy mindent elkövet, hogy V. 9-én a hajnali órákig elérje az angol csapatokat.

A ho. csapatainak éle V. 10-én érte el a Kor-Alpe gerincevonalát. Itt volt az angol csapatok harcélőrsének vonala (8. brit hds. 6. pc. ho-a). A Szent László hadosztály zöme ezen a napon a reggeli órákban érte el Deutschlandsberget, mely még a Kor-Alpe lábánál van. Igen nagy volt a torlódás. Parancs értelmében ezen a környéken kellett elhagyni a hadosztály tüzérségét és nehéz fegyvereit. A zöm csak délután tudott a Kor-Alpe gerince felé elindulni. A menet »lépcsőkben« történt.¹²¹

Deutschlandsbergben az ott kialakult torlódásban része volt annak is, hogy közben Graz felől szovjet páncélos ék közelítette meg a községet. A fegyverszünet hírére a magyar katonák közül innen sokan nem akartak tovább menni, a szovjet zónában kívántak maradni, mert azt remélték, így hamar hazajutnak.

Kecskés Miklós, az ellátó oszlop szakaszvezetője is ezek közé tartozott:

„... főként a pápaiak haza akartak jutni. Én sok más pápaival együtt a hazatérést választottam. Jó sokan összeverődünk... és megindultunk hazafelé. Murekig jöttünk vissza, ott aztán betereltek bennünket egy táborba. Innen visszavittek bennünket Feldbachba, onnan gyalogmenetben hoztak Jánosházáig, innen Intapusztára kerülünk, majd bevagoníroztak bennünket, és hadifogság lett a vége.”¹²²

A diák-katonák egy részét fiatal korukra való tekintettel hazaengedték. Ezek Pápán május végén már iskolapadokban ültek. Ilyen volt Boncz István is, aki még ezen a nyáras sikeres képesítő vizsgát tett az Állami Tanítóképző Intézetben.¹²³

A hadosztálynak az angol zóna felé tartó menetoszlopa Freiland és St. Oswald érintésével igen kimerítő, nehéz menetelés után majd 2000 m-es szintkülönbséget leküzdve, hősesben jutott el az angol övezetbe május 11-én. Először a Preitenegg előtti erdőben felkészültek a szemlére, majd a városban teljes fegyverzetben díszelgésre került sor. Az angol parancsnok úgy intézkedett, hogy Deinsburg területén helyezkedjenek el. Erről az eseményről így ad számot Gosztonyi Péter történész:

„Szügyi vezérőrnagyot május 11-én este az angol hadosztályparancsnok udvariasan fogadta, katonáinak megengedte, hogy teljes fegyverzetben tisztelegjenek előtte, sőt meghagyta azután is a fegyvereiket. Továbbá utasítva a magyar tábornokot, hogy Preitenegg területéről vonuljanak Waldstein, St. Leonhardon keresztül Deinsburg területére, ahol újabb parancsokat fognak kapni.”¹²⁴

Az újabb parancsra mindössze egy hónapot kellett várniuk:

„1945. június 12-én a brit katonai hatóságok a megszállási övezetükben levő magyar csapatok még meglévő fegyvereit elvették és — tisztjeik vezetése mellett (akik viszont megtarthatták oldalfegyvereiket) — munkás zászlóaljakká szervezték át őket. A Szent László hadosztály is »leszerelt«: belőlük két munkás csoport alakult, összesen 4000 fővel. Villach környékén a mezőgazdaságban dolgoztak.”¹²⁵

De vajon miért maradt a háború befejezése után még egy hónapig fegyverben ez a magyar alakulat az angol övezetben?

A válaszot erre a kérdésre Goór György alezredes levele adja meg, aki a Szent László hadosztály rohamezredének volt a parancsnoka:

„... hadosztályunk angol fennhatóság alatt is fegyverben maradt, sőt tetemes fegyverkiegészítést kapott, mert az angol vezetés akkor még úgy tudta, hogy a Dunántúl angol megszállási zóna lesz, s a Szent László hadosztályt — mint magyar rendfenntartó erőt — oda magával akarta vinni...”¹²⁶

121 Uo.

122 *Kecskés Miklós*, volt ejtőernyős szakaszvezető emlékezése, hangszalagon. A szerző birtokában.

123 A szerző személyes tapasztalatai.

124 *Gosztonyi Péter*: i. m. 399. o.

125 Uo.

126 Uo.

1945-ben az angolok megszüntették a magyarok hadifogságát, így Magyarországra történő visszatérésük vagy nyugatra vándorlásuk elé senki sem gördített akadályt. A legtöbb hazatérték, de nem volt kevés azok száma sem, akik más földrészeken: Ausztráliában, Dél-Amerikában, Kanadában, az Egyesült Államokban teremtettek maguknak otthont. Érdekes, hogy a pápai ejtőernyős ezredben töltött időnek az emléke bennük talán még élesebben, jobban él, mint azokban, akik Magyarországon töltik nyugdíjas éveiket.¹²⁷

127 *Marosújvári Géza* szóbeli közlése.